

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Klassiõpetaja õppekava

Annely Sõster

**Interneti kasutamise teadlikkusest ja sellega kaasnevad ohud I ja II
kooliastme õpilaste seas.**

Magistritöö

Juhendaja: Piret Luik PhD

Läbiv pealkiri: Internetiteadlikkus.

Tartu 2011

Sisukord

Kokkuvõte	3
1. Sissejuhatus	5
1.1 Laste interneti kasutamine kodus ja koolis.....	6
1.2 Laste interneti teadlikkus	9
1.3 Interneti kasutamisega kaasnevad ohud.....	10
1.4 Varasemad uuringud	14
1.5 Empiirilise uuringu eesmärgid ja hüpoteesid	17
2. Uuring laste interneti kasutuse teadlikkusest	17
2.1 Meetod	17
2.1.1 Valim	17
2.1.2 Mõõtvahend	18
2.1.3 Protseduur	19
2.2 Tulemused	19
2.2.1 Vastajate arvutikasutamine	19
2.2.2 Vastajate tegevused internetis	23
2.2.3 Vastajate kokkupuuted internetiohtudega	25
2.3 Arutelu	38
3. Töö piirangud	40
4. Tänuõnad	40
5. Kasutatud kirjandus	42
Lisa 1. Ankeetküsitlus	44

Kokkuvõte

Käesoleva magistr töö eesmärgiks oli selgitada, mida Tartumaa, Põlvamaa, Võrumaa, Pärnumaa ja Viljandimaa I ja II kooliastme õpilased teevad internetis, interneti kasutamise teadlikkusest ning millised ohud lapsi internetis valitsevad. Töö eesmärgist lähtuvalt püstitati järgnevad ülesanded:

- ▲ uurida laste interneti teadlikkust
- ▲ uurida, kui palju ja kus interneti kasutatakse
- ▲ uurida interneti kasutamisega kaasnevaid ohtusid.

Antud töö teoreetilises osas antakse ülevaade laste interneti kasutamisest kodus ja koolis, laste interneti teadlikkusest, interneti kasutamisega kaasnevatest ohtudest ja laste teadlikkusest neist ohtudest. Antakse ülevaade ka varasematest uuringutest. Viidi läbi uuring, kus osales kokku 496 Pärnu-, Põlva-, Tartu-, Viljandi- ja Võrumaa esimeses kuni kuuendas klassis käivat last vanuses 7 kuni 13 eluaastat. Neist I kooliastmes õpib 271 ning II kooliastmes 225 poissi ja tüdrukut. Antud töös selgus, et internetisuhtluses andmete avaldamine oleneb kooliastmest - I kooliastme lapsed (79%) pigem ei avalda oma andmeid, samas kui pooled II kooliastme lastest (50%) avaldavad oma andmeid mõnikord ja 45% neist ei avalda oma andmeid mitte kunagi. Ei saa öelda, et II kooliastme õpilased teavad interneti kasutamisel tulenevaid ohte rohkem kui I kooliastme õpilased, mõlema kooliastme lapsed teavad internetis varitseda võivatest viirustest (tehnoloogilised ohud) või ahistajatest (sotsiaalsed ohud), küll aga tunnetavad II kooliastme lapsed paremini üldpilti ehk tõid välja nii tehnoloogilised ohud kui ka sotsiaalsed ohud, mitte ainult ühte neist.

Abstract

The purpose of this theses was to find out what do I and II level of elementary school pupils in Tartu, Põlva, Võru, Pärnu and Viljandi county use the internet for, their internet awareness and what threats are children exposed to through the internet.

According to the theses' aim following goals were set:

- To examine children's internet awareness
- To investigate how much and where the Internet is used
- To explore the risks associated with Internet use

The theoretical part of the work provides an overview of children's Internet use at home and at school, children's Internet awareness, risks associated with Internet use and children's awareness of these risks. An overview of earlier studies is also given.

A study was conducted involving a total 496 first to sixth grade pupils aged 7-13 from Pärnu, Põlva, Tartu, Viljandi and Võru county. 271 of them studies in the I school level and 225 of them in the II school level.

The theses revealed that disclosing personal information through Internet communication depends on the school level – pupils of the I school level (79%) would rather not disclose their information, while half of the II school level pupils (50%) publish their data in some cases, and 45% of them never share their personal information.

The work shows that the pupils of II school level do not necessarily know more about the risks of the Internet than the pupils of the I school level. Children in both school levels are aware of possible viruses (technological risks) and perpetrators (social risks). However, pupils of the II school level apprehend the general idea better and named technological risks as well as social risks and not just one or the other.

1. Sissejuhatus.

Meie tänapäeva laste lahutamatuks kaaslaseks on saanud arvuti ning internet. Väga paljudes kodudes on olemas interneti ühendus ning lapsed on avastanud kui tore on sellega aega veeta ning internetist huvipakkuvat infot otsida. Internetist on võimalik leida materjali nii õppetööks kui ka aja sisustamiseks. Kahjuks aga ei oska lapsed ette näha internetis leiduvaid ohte, samuti puuduvad neil teadmised internetiga seonduvatest kõlbelistest probleemidest, kus sageli valetatakse end paremaks, edukamaks, igäüks võib internetti üles riputada ning lugeda ükskõik millist infot nii enda kui ka kaaslaste kohta (Luik, 2001).

Turu- Uuringute AS läbi poolt viidud uuring „Lapsed ja internet“ (2006) tulemustest selgub, et 6-14aastastest lastest kasutab internetti 91%, igapäevaselt kasutab 70%. 2006 aastal Emori poolt läbi viidud uuring näitas, et ehkki laste teadlikkus interneti ohtudest on üldiselt üsna kõrge, eriti, mis puudutab viiruseid ja enamasti ka isiklike andmete jagamist, leiavad 62% lastest (sagedamini just 9-10aastased ja poisid), et internet on hea koht uute sõprade saamiseks, kellega hiljem päriselus kohtuda. Samuti tunnistas 47% lastest, et neil on sõpru, kes on käinud täiskasvanutele mõeldud lehekülgedel ning 16% lastest leidis, et internetis on teiste norimine ja kiusamine lubatud. Interneti tähtsus uute teadmiste hankimisel ja suhtlemisel on saanud meie elus väga oluliseks osaks.

Tänapäeval ei teki lapsel probleeme mitte ainult väljas käies inimestega suhtlemisel, vaid ka virtuaalses maailmas liikudes. Näiteks võimalus, et suure „surfamise“ peale satuvad lapsed kahjuliku sisuga lehekülgedele, on üsna tõenäoline. Lisaks kasutab internetti ka palju pahatahtlikke inimesi, kes oma identiteeti varjates üritavad kahju teha ka lapsele, kes on näiteks usin jututoa külastaja (Peremeedia, Lastekaitse Liit, 2009).

Antud töö eesmärgiks on saada ülevaade I, II kooliastme laste interneti kasutamise teadlikkusest (silmas peetakse milliseid ohte lapsed teavad ning kuidas nad nendega toime tulevad) ning interneti kasutamisega kaasnevatest ohtudest. Antud magistritöö pakkus eelkõige huvi seetõttu, et töö autoril on kodus teismeline poeg, kes veedab päris palju aega arvutis ning internetis, kindlasti on teema tänapäeval väga aktuaalne kuna väga paljudel lastel on kodus interneti kasutamise võimalus ning laste endi arvates on nad piisavalt kogenenud kasutamaks internetis olevaid võimalusi.

Magistritöö koosneb teoreetilisest ja empiirilisest osast. Töö koosneb kolmest osast: esimene sisaldab ülevaadet interneti kasutamise kohta, laste teadlikkusest internetist, interneti kasutamisega kaasnevatest ohtudest ning tuuakse välja ka varasemad uuringud antud teema kohta. Empiirilises osas käsitletakse I ja II kooliastme õpilaste seas läbiviidud uurimust.

1.1 Laste interneti kasutamine kodus ja koolis.

Enamik noori kasutab interneti kodus või koolis. Sootuks vähem on neid, kes kasutavad interneti sõprade juures või avalikus internetipunktis (Mediapro Eesti, 2006).

Nagu osutas Mediapro kvalitatiivne uuring (Mediapro Eesti, 2006) eelistatakse koduarvutit peamiselt selle käepärasuse ja kasutusvabaduse pärast. Kooliarvutite kasutamist pärsib sageli asjaolu, et seal on mõningad noortele olulised tegevused keelatud, kodus aga ei ole noortel praktiliselt mingeid piiranguid arvuti ja interneti kasutamisel, kui mitte arvestada mõistlikku ajapiirangut. Antud uuring viidi paralleelselt läbi üheksas riigis – lisaks Eestile veel Belgias, Taanis, Inglismaal, Prantsusmaal, Poolas, Itaalias, Kreekas ja Portugalis. Eestis küsitleti kokku 869 õpilast ning uuringu korraldajateks olid Tartu Ülikooli meedia ja kommunikatsiooni osakond ning Schumanni Prantsuse uuringute keskus.

Sageli või väga sageli kasutatakse interneti Eestis - kokku vastas küsimustele 869 õpilast järgmisteks tegevusteks: (Mediapro Eesti, 2006), antud uuring viidi läbi Eestis kolmes vanuserühmas: 12-14, 15-16 ja 17-18aastased.

- ♣ MSN – 80% vastanutest
- ♣ Muusika või raadiosaadete kuulamiseks – 71,6% vastanutest
- ♣ Otsingumootorite kasutamiseks – 60,5% vastanutest
- ♣ Muusika, filmide või failide allalaadimiseks – 44,7% vastanutest
- ♣ E-mailide saatmiseks ja lugemiseks – 43,8% vastanutest

Ligikaudu kolmandik noortest mängib mõnda interneti mängu, vähem kasutatakse internetitelefoni (nt Skype), käiakse jututubades, vastatakse küsimustikele või ostetakse midagi internetipoest. Populaarseim suhtlusprogramm on MSN Messenger (Windows Live Messenger on Microsoft'i kodukasutajatele mõeldud kiirsuhtlusprogramm, mis on

ka eesti keelne), mida kasutatakse peamiselt suhtlemiseks nende inimestega, keda tuntakse ka reaalses elus. Umbes viiendik vastanutest on MSNi kasutanud ka võõrastega suhtlemiseks või leidnud MSNi kaudu uusi tuttavaid.

Võõrastega vestlemisse suhtutakse üldiselt ettevaatlikult ning ebameeldivaid jutukaaslasi osatakse blokeerida. Veelgi vähem kui võõrastega, suheldakse MSNi kaudu aga oma vanemate või teiste sugulastega. Võib väita, et MSNi kasutatakse peamiselt selleks, et toetada olemasolevaid suhteid eakaaslastega. Nii mõnelgi juhul annab suhtlemine interneti kaudu suurema turvatunde kui silmast silma suhtlemine ning seda aspekti peavad mõned noored enda jaoks oluliseks (Mediapro Eesti, 2006).

Uuringu „Lapsed ja internet“ 2006 (Turu Uuringute AS, 2006) andmetel külastab interneti jututubasid ja suhtlusprogramme 52% ning jututubades ja suhtlusprogrammides võõrastega on suhelnud 38%, sealhulgas võõraste täiskasvanutega 5%. Antud uuringust selgub, et peamiseks põhjuseks eelpool mainitud suhtlusprogrammide kasutamine on ajaviitmine, sotsiaalne kuuluvuse tunne.

Koolis kasutab sageli interneti alla 10% (Turu Uuringute AS, 2006). Kui õpilasel on valida interneti kasutamise kohana kooli või kodu, siis enamik isikliku suhtlemisega seotud tegevusi toimub koduarvutis, koolis tegeldakse internetiga vaid niipalju, kui seda nõuavad ainetunnid ja õpetajad.

EU Kids Online'i uuringu tulemusena aastal 2010 on internetikasutus muutunud laste igapäevaelu lahutamatuks osaks: vähemalt iganädalaselt kasutab internetti 93% 9-16aastastest lastest (60% kasutab iga päev või peaaegu iga päev). Lapsed hakkavad internetti kasutama üha nooremas eas – keskmine esmasurfaja vanus on Taanis ja Rootsis 7 ja seitsmes teises Põhjamaa riigis 8 aastat. Kokku kasutab internetti igapäevaselt üks kolmandik 9-10aastastest lastest, 15-16aastaste seas tõuseb see näitaja 80% ni.

Levinuimaks interneti kasutamise kohaks on kodu (87%), seejärel kool (63%). Internetile juurdepääs mitmekesisust – 49% kasutab seda oma toas ja 33% mobiiltelefoni või sülearvuti abil. Norras, Suurbritannias, Iirimaa ja Rootsis kasutab internetti mobiili või sülearvuti abil üle viiendiku lastest (Livingstone et al., 2010).

Tabel 1: Riikide jaotus vastavalt laste internetikasutuse ning online-ohutude tasemele.

Allikas: Hasebrink et al., 2009

Interneti riskide tase	Laste interneti kasutuse tase		
	Madal	Keskmine	Kõrge
Madal	Küpros Itaalia	Prantsusmaa Saksamaa	
Keskmine	Kreeka	Austria Belgia Iirimaa Portugal Hispaania	Taani Rootsi
Kõrge	Bulgaaria	Tšehhima Bulgaaria	Eesti Island Holland Norra Ühendkuningriigid Poola Sloveenia

Projektis osalenud riigid liigitati vastavalt laste internetikasutuse ning riskide tasemele (tabel 1). Kasutatavad indikaatorid “kõrge risk” (üle Euroopa keskmise), “keskmine risk” (ligilähedane Euroopa keskmisele) ning “madal risk” (vähem kui Euroopa keskmine) on suhtelised riskitaseme hinnangud. Selgus, et internetikasutuse ja ohtude vahel on positiivne seos – Põhja- Euroopa riigid kalduvad olema “kõrge kasutuse ja kõrge riskiga” ning Lõuna-Euroopa riigid on “madala kasutuse ja madala riskiga”. Ida-Euroopa riigid seevastu langevad kategooriasse “uus kasutus, uued riskid” (tabel 1). (Hasebrink et al., 2009). Sarnaselt teiste Põhjamaadega on Eesti lapsed ühed noorimad, kes internetti kasutama hakkavad, keskmine Eesti laps hakkab internetti kasutama 8 aastasel. Ka

internetikasutuse sageduselt on Eesti lapsed esirinnas: 82% internetti kasutavatest lastest teeb seda iga päev (Kalmus et al. , 2011).

1.2 Laste interneti teadlikkus.

Noored on väga teadlikud internetiga seotud asjades ning nad õpivad interneti keskkondade kohta sageli läbi isiklike kogemuste ja eksperimenteerimiste või omaealiste käest - selle tulemusena jääb neil sageli omandamata teadmised sellest, kuidas kasutada interneti ohutult (Genuis, 2005).

Internetis toimuv suhtlus ja sealne eneseesitlus on laste jaoks muutunud igapäevaelu lahutamatuks osaks. Internetimaailma seiklused pakuvad elamusi. Saab ju internetis kerge vaevaga anonüümseks jääda või osaleda identiteedimängudes: vahetada sugu, vanust, rassi või esineda lihtsalt hoopis kellegi teisena (Siibak, 2008).

Lapsed vanuses 6-16 ootavad ja arvavad, et interneti suhtluspartnerid on tõepoolest need, kes nad väidavad end olevat. Virtuaalse päris-mina loomise muudab oluliseks ka laste soov olla võimalikult atraktiivne. Huvi uute põnevate kontaktide vastu ja siiras rõõm, et ollakse kellelegi silma jäänud, paneb noori tihti ettevaatamatult käituma, millest lähtuvalt avaldab suur osa neist oma isiklike andmeid :e-posti aadressid, telefoninumbrid, Skype'i kasutajanimed, MSN-i-aadressid (Siibak, 2008).

Üleüldiselt näitavad EU Kids Online uuringute (Hasebrink et al. , 2007) tulemused üle Euroopa , et kuigi poisid ja tüdrukud nadivad internetis paljusid sarnaseid tegevusalasid, on soolisi erinevusi:

- ♣ Üldiselt tegutsevad poisid internetis laiemas ulatuses ja neil on tüdrukutest erinevad eelistused, eriti allalaadimistes ja mängudes.
- ♣ Poisid eelistavad spordi suunitlusega mängu ja tegevusmänge. Tüdrukud pooldavad seiklust, pidu ja mõtlemisele väljakutset pakkuvaid ning eneseväljenduslikke mängu.
- ♣ Enamikes riikides on ka erinevus internetis surfamises. Tüdrukud otsivad rohkem informatsiooni õppimise eesmärkidel, poisid aga meelelahutuse eesmärgil.

△ Erinevused on ilmsed ka interneti kommunikatsiooni kasutamises, kus tüdrukud on poistega võrreldes regulaarsemad emaili, MSN-i ja blogide ehk personaalsete interneti päevikute kasutajad.

△ Tüdrukud avaldavad tõenäolisemalt rohkem pilte endast kui poisid. Nad külastavad laiemas ulatuses kasutaja tekitatud veebilehekülgi kui poisid.

1.3 Interneti kasutamisega kaasnevad ohud

Seoses interneti kasutamise kiire tõusuga kodudes viimase kümne aasta jooksul on mure laste haavatavuse pärast interneti ohtude poolt saanud Lääne ühiskondade avalikes aruteludes sagedaseks temaks. Lapsi on kujutatud seoses hariduse, suhtlemise ning loovusega kui tehnoloogia-taiplikke ning uuendusmeelseid. Samas kui räägitakse ohtudest suhtutakse lastesse kui potentsiaalsetesse ohvritesse (Aristotelese vaate kohaselt kui ”puhastesse lehtedesse”), kes on haavatavad suure hulga kahjulike sisude ja kontaktide poolt, mida pakutakse interneti kaudu. Katsed seda dilemmat lahendada nii ohte ignoreerides või vastupidi, piirates laste interneti võimalusi (kas piirates nende ligipääsu internetile või kontrollides nende tegevust) on ebapiisavad. Vaja on rohkem lahendusi, kuna need, kel on rohkem interneti kogemusi on ka rohkem ohtudega kogemusi ja samas vähendades interneti ohte võib piirata interneti võimalusi (Livingstone & Helsper, 2007).

Teoretiseeritud mõistes „vastupanuvõime ohule”, väidab see lähenemine, et lapsed peavad ise õppima, kuidas navigeerida laiemas maailmas, sealhulgas õppima oma vigadest ja välja tulla õnnetustest, „vastupidavus saab areneda ainult läbi stressi” (Coleman & Hagell, 2007).

Võideldes mõningate keeruliste teadustöö eetika ja kujunduse probleemidega (Lobe, Livingstone & Haddon, 2007), on teadlased viimase kümne aasta jooksul saavutanud kaks peamist ülesannet: interneti ohu maastiku analüüs; ohujuhtumistega hakkamasaamine, vastavalt vanusele ja soole. On tehtud vähem edusamme, et lahendada keerulisi, kuid olulisi suhteid ohu (mõõdetuna läbi laste riskantsete kogemuste uuringute) ja kahju (nt mõõdetakse kliiniliste-, või kriminaalaruannete abil) vahel. Samuti pole ka

uuritud, kuidas lapsed reageerivad riskantsetele kogemustele (Millwood Hargrave & Livingstone, 2006).

Interneti ohte on vaadeldud kui heterogeenset kogumit kavatsuslikke ja mitte-kavatsuslikke kogemusi, mis suurendavad kahju võimalikkust, mis saab osaks interneti kasutajale, sisaldades näiteks pornograafilist, ennastkahjustavat, vägivaldset, rassistlikku või vihkamisele õhutatavat interneti materjalide sisu, ebakohaseid või potentsiaalselt kahjustavaid kontakte kosjasobitamise ja ahistamise näol. On võimalik eristada sisuga seotud ohte (laps on ebasoovitava ja ebakohase massikommunikatsiooni vastuvõtja), kontaktidega seotud ohte (laps osaleb riskantses suhtluses eakaaslaste ja teiste isikutega) ning käitumisega seotud ohte (laps ise soodustab või panustab ohtlikkusesse interneti materjalide sisudesse või kontaktidesse).

Ohte on võimalik kategoriseerida ka lähtuvalt nende motivatsioonist, kes algatavad informatsiooni vahetamist ja kommunikatsiooni. Alljärgnev tabel (vt tabel 2) on loodud Hasebrink et al., (2009) poolt eesmärgiga määratleda uuringus osalenud riikide vahel ühtne ohu definitsioon ja ühtsed meetodid

Tabel 2: Online-ohude klassifikatsioon Allikas: Hasebrink et al., 2009

	Kommerts	Agressiivne	Seksuaalne	Väärtushinnangud
Sisu – laps kui vastuvõtja	Reklaam, rämpspost, sponsorlus	Vägivaldne, vihkamisele õhutatav sisu	Pornograafiline või seksuaalne sisu	Rassism, kallutatud, eksitav info/nõu.
Kontakt – laps kui osaline	Personaalse info jälgimine	On kiusatud, ahistatud, jälitatud	Saab seksuaalse sisuga kommentaare, on hoolitsetud, kohtub võõrastega	Enesevigastamine, Soovimatu veenmine

Käitumine – laps kui tegevuses osaleja	Kihlveod, illegaalsed allalaadimised	Kiusatakse või ahistatakse üksteist	Postitab, saadab pornot; seksuaalne ahistamine	Nõustamisel osalemine
---	--	---	---	--------------------------

Kui räägime online-ohudest siis on internetikasutuse iseloom määrava tähtsusega, mida osavamad lapsed on erinevate infotehnoloogiate kasutamisel, seda enam nad kasutavad teatud kindlaid teenuseid ning seda suuremad on võimalused kogeda midagi negatiivset. Horisontaalsel teljel on toodud neli peamist ohtude tüüpi, mis ohustavad laste heaolu ning arengut – kommertslik, agressiivne, seksuaalne ning väärtushinnangute ohustamine. Tabeli alumises osas on ära toodud negatiivsed tagajärjed, mis võivad järgneda. Allolevalt jooniselt on näha, et uurimisvaldkond on väga lai. Kuigi laste internetikasutusega seonduvatest ohtudest räägitakse avalikkuses aina enam, on mitmeid sellega seotud aspekte Euroopas veel väga vähe uuritud. Enam on uuritud agressiivsuse ja seksuaalsusega seotud ohte. Enamikes riikides puutuvad noored kokku just agressiivsete ja seksuaalsete ohtudega, mis on tihedalt seotud sisu, kontaktide ning käitumisega (Hasebrink et al., 2009).

Agressiivsete ohtude puhul võib noor olla nii kiusatav või kui kiusaja. Pärast ohtude seostamist isikuandmete avalikustamisega, on sisuga seotud ohud kõige levinumad - eriti ebasoovitava või sobimatu seksuaalse või agressiivse sisu paljastamine. Kontaktiohud erinevad esinemissageduselt, kiusamine on üsna tavaline, seksuaalne ahistamine vähem üldine ja internetis kohtumise kontaktid ("võõrad") väljaspool internetti on potentsiaalselt kõige ohtlikumad, kuid kõige vähem levinud (Hasebrink, et al., 2007).

Kohtumine internetis uue veebituttavaga on üks suurimaid ohte, mis varitseb lapsi ja noori internetis. Sageli ei tea me, kes see uus tuttav on, kas ta on ikka see, kellenä ta end esitleb. 30% Euroopa 9-16aastastest internetikasutajatest on suhelnud võõraga, keda nad ei ole päriselus kohanud, kuigi tegelikkuses arvab antud töö autor, et see protsent on siiski suurem. Võrreldes antud tulemusi Eesti lastega on vastav % 25, seega on antud tulemus murettekitav- võiks ju seda pidada üheks suurimaks ohuks, mis vajaks laste teadlikustamist antud valdkonnas. Meiega võrreldav näitaja (23%) on Leedul, Rootsil

kolmandana märksa väiksem (18%). Teismelised puutuvad ohtudega rohkem kokku kui nooremad lapsed, poisid puutuvad kokku rohkem sisuriskidega ja vastupidiselt laialt levinud ettekujutusele käivad rohkem kohtumistel kui tüdrukud. Samas tüdrukuid kiusatakse internetis rohkem. Kuigi nooremad tüdrukud reageerivad tugevamalt interneti ohu kogemustele, põhiliselt negatiivselt ja järelkult nad võivad neile suunatud ohutuslastele teadetele reageerida konstruktiivselt. Teismelised ja poisid pööravad interneti ohtudele vähem tähelepanu. Suurema tõenäosusega kinnistavad ohtu teismelised poisid, vastutustundetul viisil - nad seavad järjehoidja pornograafilistele ja vägivaldsetele linkidele ja saavad need näiteks oma sõpradele. Mõlemad, nii poisid kui tüdrukud, on ohustatud interneti teel türanniseerimisest ja kiusamisest (Hasebrink, et al., 2007). Hasebrink et al. (2009) hinnangul puutub kiusamise ja ahistamisega kui online ohuga kokku üks viiest-kuuest noorest.

Kõige vähem on uuritud psühholoogilise ja perekondliku faktori mõju. Laste sotsiaalsed raskused, psühholoogiline depressioon ja/või agressiivsed tavad võivad suurendada nende interneti ohu võimalust. Sotsiaalsete suhete puudujäägi kompenseerimine motiveerib otsima uusi interneti suhteid. (Valkenburg, & Schouten, 2006) Need, kel on madalam enesehinnang või eluga rahulolu ja need kel on kehvemad suhted oma vanematega, puutuvad rohkem kokku interneti ohtudega (Livingstone & Helsper, 2007).

Kas uuritud ohud varieeruvad ka vanuseliselt laste seas? 6-8 aastaste laste seas on ohud seotud privaatsuse säilitamise ja materjalide sisuga, samuti ka teiste interneti kasutajatega kontakteerumisega seotud riskid kuigi siiski vähem kui vanemate laste ja teismeliste laste seas. Kohtumisega seotud ohte on iseäranis uuritud 12-17 aastaste seas. Neile, kes on üle 9 aasta vanused, on privaatsuse probleem uuringute jaoks murettekitav, samamoodi, nagu seda on ka sisulised riskid (mis saavad rohkem tähelepanu). Üleüldiselt on kogu üldsuse tähelepanu suunatud interneti ohtudega kaasnevatele küsimustele ja samuti nii laste kui ka vanemate teadlikkusele nendest ohtudest läbi meedia vahenduse (Haddon, 2008).

Peamised eesti laste poolt kogetavad ohud on seksuaalse alatooniga piltide nägemine (30%, Euroopa kõrgeim näitaja), netituttavaga päriselus kohtumine (26%, samuti

Euroopa kõrgeim näitaja), seksuaalse sisuga sõnumite saamine (21%, Euroopa 3. näitaja) ja küberkiusamine (14%, Euroopa 1.-2. näitaja). Lisaks on eesti lapsed Euroopas esikohal interneti liigkasutamise poolest: 50% tunnistab, et on sageli kogenud üht või mitut ülemäärase netitarbimisega seotud probleemi, näiteks jätnud unarusse pere, sõbrad ja koolitöö, samas Euroopa keskmine tase on 30%” (EU Kids Online, 2010).

9-16aastaste lastega läbi viidud intervjuudest ilmnes, et just noorimatel lastel oli kõige raskem häiriva veebisisuga toime tulla. Uurijad soovivad suunata edasise teavitustöö põhifookuse noorematele vanuserühmadele, et vähendada nende online- ohte ja aidata paremini kasutada interneti pakutavaid võimalusi. Kõige rohkem on online- ohte kogenud lapsi Eestis, Rootsis, Leedus ja Tšehhi Vabariigis, kõige vähem aga Itaalias, Portugalis ja Türgis. Eesti laste hulgas on erinevate ohtudega kokku puutunud üle 60%, veebikogemustest on olnud häiritud 25% noortest internetikasutajatest ehk kaks korda rohkem kui Euroopas keskmiselt (Kalmus et al., 2009c).

1.4 Varasemad uuringud

Võrreldes Eestis seni läbiviidud uuringute andmeid ülejäänud Euroopas läbiviidud uuringutega laste internetiohutuse teemal, liigitub Eesti laste internetikasutuse ning online-ohude kogemise osas kõrge riskiga maade hulka (Hasebrink et al., 2008: 31).

Kids Online (2009) uuringu kohaselt on kõrge ohuga riikide esireas Poola, Holland ning Tšehhi kui riigid, kus internet on suhteliselt uus nähtus või millel puuduvad suuremad kogemused. Neile järgnevad Eesti, UK ning Norra kui riigid, kus internetikasutus on kõrge, kuid teavitustöö ohtudest puudulik. Keskmise ohuastmega riigid Euroopas on näiteks Austria, Belgia, Taani ning Rootsi. Kõige madalama ohuastmega on suured riigid nagu Prantsusmaa, Saksamaa ja Itaalia (Hasebrink et al., 2009: 31), mis võib tuleneda konkreetsete riikide edukamast teavitustööst ja suuremast internetiregulatsioonist (Hasebrink et al., 2009).

EU Kids Online uuringu (2009) tulemustest selgus, et Eesti noored on alati pärast onlinekeskkonnas suhtlemist vestluspartneriga ka reaals maailmas kohtuma. Sellega kuulub Eesti lisaks Bulgaariale, Poolale ja Tšehhile noorte internetiaktiivsuse ja sellest tulenevate ohtudega kokkupuutumise osas kõrge online-ohuteguriga riikide hulka.

Turu-uuringute AS-i uuringust (osales 145 last) selgus, et interneti jututubades käivad kõige innukamalt 13–14. aastased lapsed. Kampaania rahastaja Microsoft Eesti esinduse juhi Rain Laane sõnul oli uuringu kõige murettekitavamaks avastuseks see, et 62 protsendi laste, kõige sagedamini 9–10-aastaste jaoks on internet hea koht uute sõprade saamiseks, kellega hiljem ka päriselus kohtuda (Vare, 2007).

Jututubades peaksid lapsed olema eriti ettevaatlikud. Isegi kui jututuba väidetakse olevat ainult laste jaoks, ei ole mingit võimalust iga hetk kontrollida, kas kõik osalejad seal on tõepoolest lapsed. See võib olla täiskasvanu või mõni vanem laps, kes püüab sind petta (Ibrus, 2006).

USA-s läbi viidud uuringus 10-17 aastaste noorte hulgas 2006.a leiti, et 1-le 3-st oldi avatud soovimatu seksuaalse sisuga lehekülgi, 1 3-st suhtles interneti teel inimestega, keda nad ei olnud kohanud väljaspool interneti, 1 7-st said soovimatu seksuaalse pakkumise ning 9% olid hädas kokkupuutega soovimatu seksuaalse materjaliga (Wolak et al., 2006).

Nii UKCGO kui SAFT uuringud on leidnud, et vanemad teismelised olid suurema tõenäosusega kohtunud interneti sõpradega väljaspool interneti kui nooremad, samas kui poisid ja keskklassi teismelised olid rohkem avalikustanud personaalset informatsiooni internetis (Livingstone & Helsper, 2007).

Interneti kasutamise küsimustes: UKCGO uuring leidis, et need, kes kasutavad rohkem interneti (veedetud aeg ja kasutajate ulatus), ja need kes on rohkem tehniliselt osavamad, kogesid suuremas ulatuses interneti ohte (Livingston & Helsper, 2007). SAFT'i uurimus näitas, et hilisemad alustajad (kes alustasid interneti kasutamist peale 12 aastaseks saamist) või need, kel on piiratud kogemused internetiga, olid enam ohus võrreldes inimestega, kellega nad korraldasid väljaspool interneti kohtumisi (Staksrud, 2006).

Internetis valitsevatest ohtudest on Eestis uuringuid suhteliselt vähe läbi viidud. Dotsent Veronika Kalmuse sõnul on "Eesti lapsed paremini kursis tehnoloogiliste riskidega, näiteks viiruste ja kahjulike programmidega. Teadlikkus niiöelda sotsiaalsetest riskidest (isikuandmete ärakasutamine, pahatahtlike kavatsustega sõlmitud tutvused jne.)

on Euroopa eakaaslastest madalam. Võrreldes Euroopa lastega usaldavad Eesti lapsed internetist saadavat infot rohkem,”(Meinert, 2008).

Eurobaromeetri uuringu (Are Europe's children too confident in tackling online risks? 2007) tulemused näitavad, et lapsed on üldiselt teadlikud internetiga seotud ohtudest, nagu turvalisus, viirused, ligipääs soovimatule infosisule, identiteedivargus ja võimalikud ohtlikud kontaktid võõrastega.

Eesti laste internetikasutus on Euroopa riikide seas stabiilselt esimese viie seas - 93 protsenti kõigist 6-17 aastastest lastest kasutab internetti (Hasebrink et al., 2009).

Võrreldes Eestis seni läbi viidud uuringute andmeid ülejäänud Euroopas läbi viidud uuringutega laste internetikasutuse teemal, on olukord kahetsusväärne. Nimelt on 2006. aastal läbi viidud uuring “Lapsed ja internet” sisuliselt ainus esindusliku valimiga laste online-ohte puudutav uuring Eestis, kust selgus, et Eestis kasutab 91 protsenti 6-14 aastastest lastest internetti.

Riike võrdleva Mediapro 2006 järgi on eesti 11–18aastased lapsed kaheksa uuritud Euroopa Liidu liikmesriigi seas internetikasutamise mitmekülgsuse poolest kaalukalt esimesed .

Projekti EU Kids Online uurimisvõrgustiku andmetel on iga kaheksas Euroopa laps olnud võrgukeskkonnas kogetu tõttu häiritud või endast väljas, mille tulemused põhinevad 23 000 noorega läbi viidud intervjuudel. Siiski rõhutavad teadlased, et enamik lapsi pole internetis kogetust häiritud ning tulevad hästi toime asjadega, mida täiskasvanud peavad riskantseks. 12% lastest ütles, et nad on olnud internetikogemustest – näiteks kokkupuutumisest pornograafia, seksuaalse või solvava sisuga sõnumite ja potentsiaalselt kahjuliku kasutaja-loodud veebisisuga – häiritud või endast väljas. Lisaks selgus Londoni Majandus- ja Poliitikateaduste Kooli juhitud EU Kids Online'i projektist, et lapsed hakkavad internetti kasutama üha nooremas eas - keskmiselt seitsmeaastaselt Rootsis ja kaheksaselt mitmes teises Põhja-Euroopa riigis, sealhulgas Eestis, Soomes, Taanis, Hollandis ja Suurbritannias (Kalmus et al., 2009c).

EU Kids Online raporti kohaselt kuulub Eesti online-kiusamise ja -ahistamisega online-ohtudega kokkupuutumise esirinda – 42% 13-14 aastased, 34% 11-12 aastased

ning 37% 9-10 aastased Eesti noored on sattunud ohuolukorda (Hasebrink et al., 2009: 28).

Interneti ohtude ulatus ja loomus on lastele sooti erinevad, nagu näitab 2005/2006 läbi viidud Norra SAFT uuring 9-16 aastaste noorte seas (Lobe, et al., 2007).

♣ Poisid tõenäolisemalt:

- otsivad solvavat ja vägivaldset sisu
- satuvad pornograafilisele sisule või saavad viiteid pornograafilistele

veebilehekülgedele

- kohtuvad interneti kaudu tutvunud isikuga
- annavad välja isiklikku informatsiooni

♣ Tüdrukud tõenäolisemalt:

- on häiritud solvavast, vägivaldsest või pornograafilisest sisust
- jutustavad internetis võõrastega
- saavad soovimatute seksuaalsete kommentaaride osaliseks
- on ettevaatlikumad küsitava isikliku informatsiooni välja andmisega

1.5 Empiirilise uuringu eesmärgid ja hüpoteesid

Käesoleva magistr töö eesmärgiks oli teada saada, mida Tartumaa, Põlvamaa, Võrumaa, Pärnumaa ja Viljandimaa I ja II kooliastme õpilased teevad internetis, interneti kasutamise teadlikkusest ning millised ohud lapsi internetis valitsevad.

Tuginedes Eurobaromeetri uuringu (Are Europe's children too confident in tackling online risks? 2007) tulemustele, mis näitavad, et lapsed on üldiselt teadlikud internetiga seotud ohtudest, nagu turvalisus, viirused, ligipääs soovimatule info sisule, identiteedivargus ja võimalikud ohtlikud kontaktid võõrastega püstitati esimeseks hüpoteesiks: **1. II kooliastme õpilased teavad interneti kasutamisel tulenevad ohte rohkem kui I kooliastme õpilased.**

EU Kids Online uuringute (Hasebrink. et al., 2007) tulemused üle Euroopa näitavad, et kuigi poisid ja tüdrukud naudivad internetis paljusid sarnaseid tegevusalasid, on ka

mitmeid soolisi erinevusi. Seepärast püstitati teiseks hüpoteesiks: **2.Tüdrukud otsivad rohkem informatsiooni õppimise eesmärkidel, poisid aga meelelahutuse eesmärgil.**

2 Uuring laste interneti kasutuse teadlikkusest

2.1 Meetod

2.1.1 Valim

Valimi moodustasid 496 Pärnu-, Põlva-, Tartu-, Viljandi- ja Võrumaa esimeses kuni kuuendas klassis käivat last vanuses 7 kuni 13 eluaastat. Neist I kooliastmes õppis 271 (55%) ning II kooliastmes 225 (45%) poissi ja tüdrukut. Keskmine vanus oli 9,77 (standardhälve - 1,80). I kooliastme keskmine vanus 8,42 (standardhälve 0,99) ; II kooliaste keskmine vanus - 11,40 (standardhälve 1,05)

Küsitletutest 18% õpivad Tartumaal, 11% Viljandimaal ja 9% Põlvamaal. Enim täidetud ankeete laekus Võru- ja Pärnumaalt ning kõige vähem Viljandi- ja Põlvamaalt. Pärnumaa ja Võrumaa osatähtsus on suurem I kooliastmes, kus küsitletud esimese kuni kolmanda klassi lapsed Pärnu ja Võru maakonnast moodustasid vastavalt 33% ja 36% ning neljanda kuni kuuenda klassi lapsed vastavalt 23% ja 31%.

2.1.2 Mõõtvahend

Andmekogumise meetodiks oli käesoleva töö autori poolt koostatud ankeetküsitlus, mis koosnes 27 lahtisest ja kinnisest küsimusest. Ankeet on toodud käesoleva töö Lisas 1.

Ankeet koosnes kolmest blokist: Esimese bloki moodustas kui palju, kus ja milleks internetti kasutatakse, mis koosnes 10 küsimusest (küsimused 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10).

Teise blokki kuulusid küsimused laste interneti teadlikkuse kohta (küsimused 11,12,13,24).

Kolmas blokk hõlmas kokkupuuteid interneti ohtudega, mis koosnes 7 küsimusest (küsimused 14,15,16,17,18,19,20,21,22,25).

Lisaks koosnes ankeet kahest lahtisest küsimusest, kus lastel tuli tuua välja mis on seoses internetiga kõige toredam ja mis kõige halvem ning milline on sinu lemmiktegevus internetis. Ankeedis küsiti ka taustaandmeid.

2.1.2 Protseduur

Enne ankeetküsitluse läbiviimist oli saadud valimis olevate koolide juhtkonnalt nõusolek küsitluse läbiviimise kohta. Kõigis koolides viisid küsitluse läbi klassiõpetajad. Ankeedi täitmiseks kulus õpilastel 15-30 minutit.

Andmete töötlemisel kasutati programme MS Excel (andmete sisestamiseks ja illustreerivate graafikute tegemiseks) ning rakendustarkvara SAS (andmete kirjeldamiseks, χ^2 -testi ja t-testi tegemiseks ning hüpoteesides püstitatud seoste uurimiseks). χ^2 -testi kasutati I ja II kooliastme õpilaste arvamuste võrdlemiseks, t-testi aga leidmaks, kas keskmine arvutis ja internetis veedetud tundide arv päevas on I ja II kooliastmes erinevad.

2.1 Tulemused

2.1.1 Vastajate arvutikasutamine

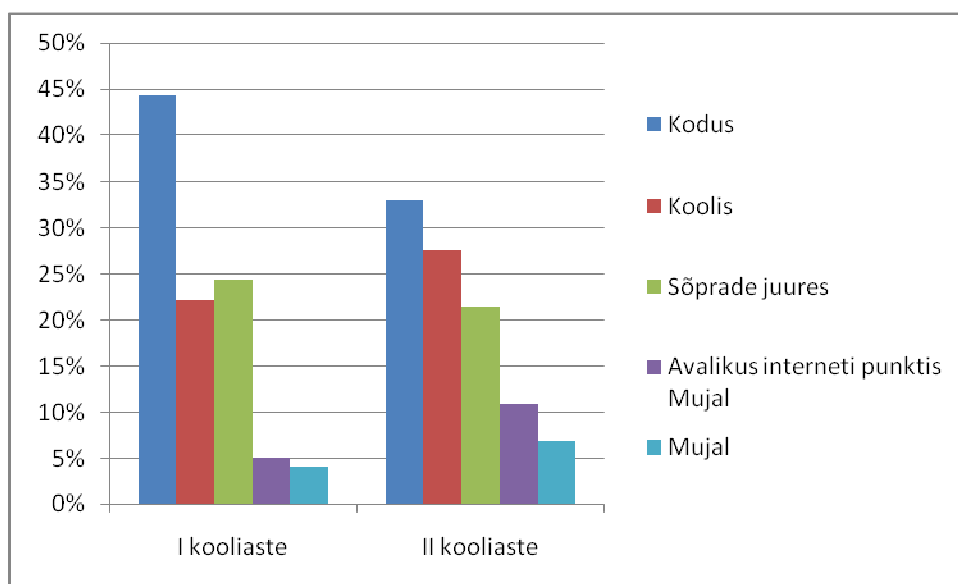
Selgus, et umbes igas teises kodus oli vähemalt 1 arvuti ning igas kolmandas kodus 2 arvutit. Küsitlusest osavõtnud lastest 12% oli kodus 3 arvutit. Kõige väiksem oli nende perede osakaal, kus ei ole ühtegi arvutit. Sellised oli 5% arvutatuna kõikide laste vastuste põhjal. Kõige vähem oli 4 ja enam arvutiga kodusid. - I kooliastmes oli kodudes keskmine 1,60 arvutit, (standardhälve 0,92) ; II kooliaste keskmine 1,62 arvutit, (standardhälve 1,03).

Oma isiklik arvuti oli vaid 5%-l vastanutest. Ülejäänud jagavad seda teiste pereliikmetega.

Tabel 3: Arvuti asukoht (protsentjaotus - reaprotsendid ning absoluutjaotus)

Kus asub?	Lapse enda toas	Elutoas	Koridoris	Vanemate toas	Mujal	Kokku
I kooliaste	63	113	12	35	34	257
	25%	44%	5%	14%	13%	100%
II kooliaste	79	88	4	22	22	215
	37%	41%	2%	10%	10%	100%
Kokku	142	201	16	57	56	472
	30%	43%	3%	12%	12%	100%

Arvuti asukohana oli kõige populaarsem koht elutuba (vt tabel 3). Üldiselt kasutavad lapsed kõige rohkem internetti kodus (38%) ja koolis (25%). Joonisel 1 on toodud interneti kasutamise kohad.

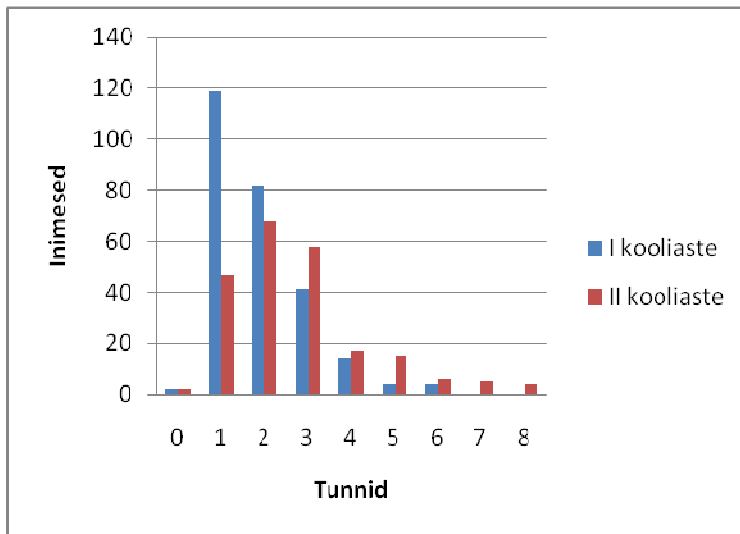

Joonis 1: Interneti kasutamise kohad kooliastmete lõikes

Oluliselt erines interneti kasutamine kooliastmete lõikes (erinevust testiti hii-ruut testiga, $p < 0,01$). Peamiseks erinevuseks oli I kooliastme puhul tunduvalt suurem koduse internetikasutuse osakaal (joonis 1).

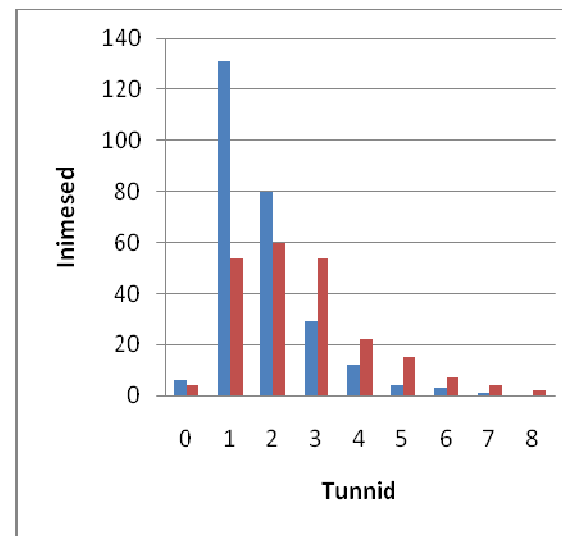
Interneti püsiühendus oli olemas 82% kodudes ning vastavalt 18%-l esimese kuni kuuenda klassi lastest ei olnud kodus olemas püsivalt ligipääsu internetile.

Keskmiselt veedavad I kooliastme päevas lapsed arvutis 1,8 tundi ja II kooliastme lapsed 2,5 tundi, mis oli statistiliselt oluline erinevus (t-test, $p < 0,01$)

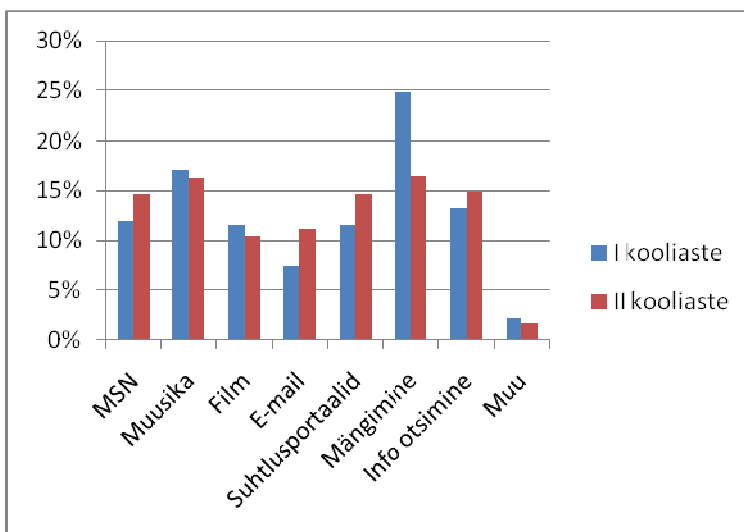

Joonis 2: Arvutis veedetud tundide arv päevas I ja II kooliastme laste hulgas

Keskmiselt veedavad I kooliastme päevas õpilased internetis 1,6 tundi ja II kooliastme õpilased 2,4 tundi, mis on statistiliselt oluline erinevus ($p < 0,01$).

Joonis 3: Internetis veedetud tundide arv kooliastme laste hulgas

Joonis 4: Tegevused milleks kasutatakse interneti kooliastmete kaupa

Kooliastme lõikes oli oluline erinevus, millisteks tegevusteks õpilased internetti kasutavad (hii-ruut test, $p < 0,01$). Vanemad lapsed suhtlevad noorematest sagedamini MSN-is (15% vanematest, 12% noorematest), kasutavad suhtlusportaale (15% vanematest, 12% noorematest), otsivad infot (15% vanematest, 13% noorematest) ning saadavad/loevad e-maile (11% vanematest, 7% noorematest). Seejuures internetis muusikat kuulata meeldib mõlema kooliastme lastele enam-vähem võrdselt (16% vanematest, 17% noorematest).

Seega 1-3 klassi õpilastele oli internet eelkõige kohaks, kus saab mängida. 4-6 klassi õpilaste hulgas ei olnud ühte meelistegevust nii selgelt välja kujunenud, internetti kasutatakse meelsasti mängude mängimiseks, muusika kuulamiseks, MSN-is suhtlemiseks ja suhtlusportaalide kasutamiseks ja info otsimiseks.

2.1.1 Vastajate tegevused internetis

Kooliastmeti olid hinnangud arvutikasutusoskusele statistiliselt oluliselt erinevad (hii ruut testi $p < 0,01$).

Tabel 4: Hinnang arvutikasutusoskusele

Hinnang oskusele	Väga hea	Hea	Keskmine	Vähene	Ei oska üldse	Kokku
I kooliaste	79	101	54	27	9	270
	29%	37%	20%	10%	3%	100%
II kooliaste	60	108	51	5	1	225
	27%	48%	23%	2%	0%	100%
Kokku	139	209	105	32	10	495
	28%	42%	21%	6%	2%	100%

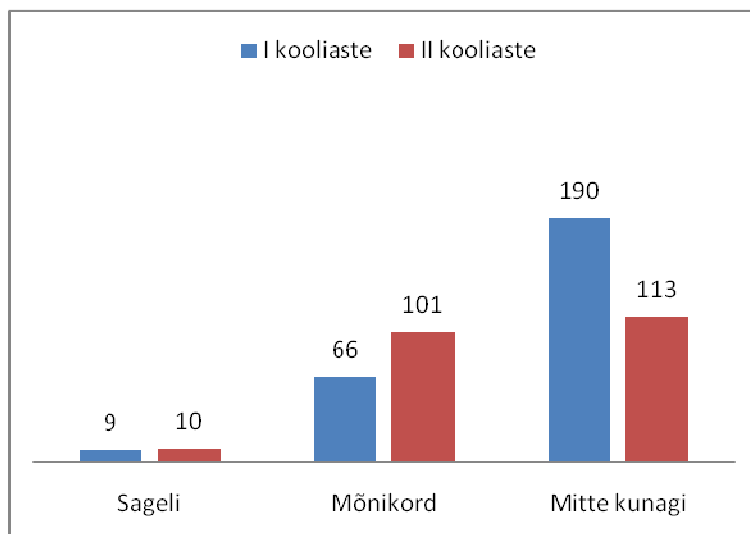
Tabelist 4 selgub, et II kooliastme õpilastest ligikaudu pooled (48%) hindasid oma oskusi heaks, samas kui I kooliastme laste hulgas oli heade arvutikasutusoskustega lapsi 37%. I kooliastme laste hulgas võrreldes II kooliastme omadega oli jällegi rohkem neid, kes arvasid, et tema oskused on vähesed ning vastavad osakaalud olid 10% nooremate ja 2% vanemate hulgas, seega vanemad õpilased pigem hindasid oma arvutikasutusoskust heaks ning võrreldes nooremaid vanematega oli, esimeste seas rohkem neid, kes arvasid, et nende arvutikasutusoskus on vähene.

Kõige enam otsivad I ja II kooliastme õpilased internetist infot uute põnevate mängude ja õppematerjalide kohta, vastavalt 47% ja 44% õpilastest. Vähemal määral (7% õpilastest) tuntakse huvi uute tutvuste järele. Vastanutest 3% tõid välja, et eelkõige otsivad nad infot millegi muu kohta.

Kõrvutades, mis põhjustel I ja II kooliastme õpilased tavaliselt internetist infot otsivad, selgus, et eesmärgid olid oluliselt erinevad (hii-ruut test, $p < 0,01$). Nooremad õpilased pigem püüavad leida uusi ja põnevaid mängu (57%) ning vanemad õpilased pigem otsivad teavet õppematerjalide kohta (52%). Vanemate õpilaste hulgas võrreldes noorematega oli rohkem neid, kes otsisid internetist eelkõige uusi tutvusi, vastavalt 9% (19 õpilast) vanematest ja 5% (12 õpilast) noorematest õpilastest.

Mitte kunagi ei ole internetis suheldes muutnud oma tegelikku vanus, sugu või esinenud kellegi teisena 62% kõigist I ja II kooliastme õpilastest. 34% oli mõnikord muutnud ning 4% esineb sageli keelegi teisena. Jooniselt 8 on näha kooliastmete kaupa laste arv, kes on internetis suheldes muutnud oma isikuandmeid.

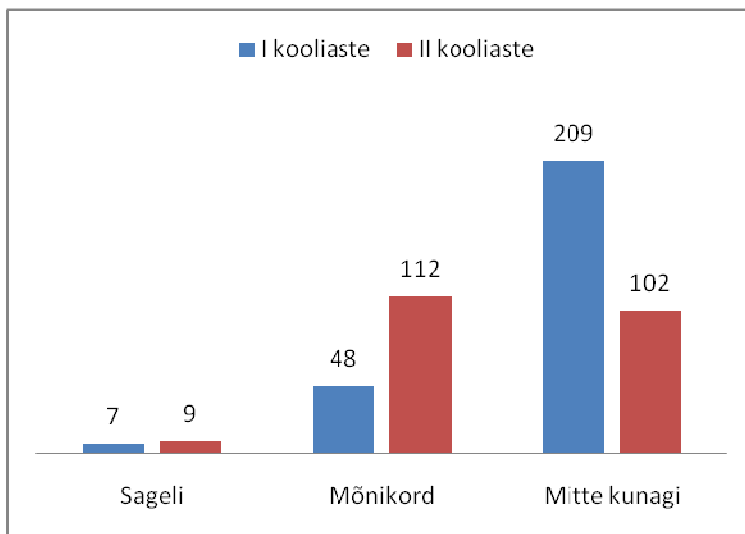

Joonis 5: Laste arv, kes internetis suheldes muutnud oma tegelikku vanust, sugu, esinenud kellegi teisena kooliastmete kaupa

Tulemused erinesid oluliselt I ja II kooliastme laste hulgas (hii-ruut test, $p < 0,01$). esimese kuni kolmanda klassi lastest suur osa (72%) ei ole mitte kunagi muutnud oma vanust, sugu, esinenud kellegi teisena ning veerand neist (25%) olid mõnikord muutnud oma andmeid. Neljanda kuni kuuenda klassi lastest aga pooled (51%) ei ole mitte kunagi muutnud oma isiku andmeid ning samas 45% olid mõnikord muutnud oma andmeid.

Tulemustes ei tohi olla viiteid teistele allikatele. See läheb arutelusse. Suurem osa (64%) küsitlusest osa võtnud esimese kuni kuuenda klassi õpilastest ei olnud mitte kunagi internetisuhtluses avaldanud oma isiklikke andmeid, kolmandik (33%) oli mõnikord avaldanud ja 3% oli sageli avaldanud oma telefoni numbrit, nime, kodust aadressi.

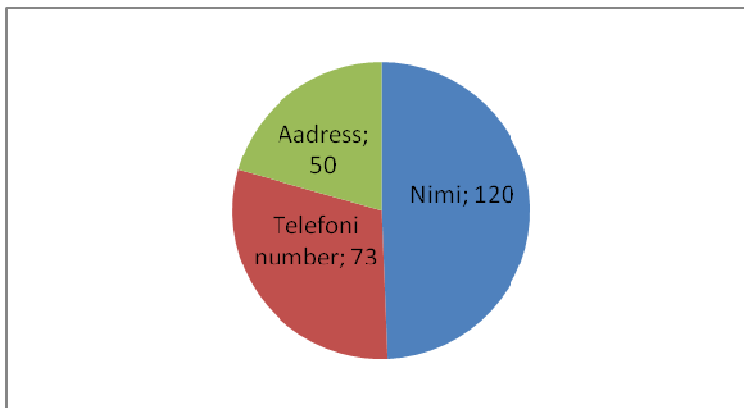
Joonis 6: Isiklike andmete avaldamine kooliastmete kaupa

Isiklike andmete avaldamine oli kooliastmetel erinev ($p < 0,01$). Suur osa (79%) noorematest õpilastest ei ole mitte kunagi avaldanud oma isiklikke andmeid ning 18% ehk oli mõnikord avaldanud oma andmeid. Vanemad õpilased aga jagunesid enam-vähem kahte gruppi: need, kes olid mõnikord (50% ehk 112 õpilast) avaldanud oma isiklikke andmeid, ja need, kes mitte kunagi (46% ehk 102 õpilast) ei olnud avaldanud oma andmeid.

2.2.3 Vastajate kokkupuuted interneti ohtudega

I ja II kooliastme lapsed avaldasid internetisuhtluses kõige enam oma nime (toodi välja 120 korral), telefoni numbrit (73 korral) ja aadressi (50 korral), kuna vastanute hulgas oli aga kaks korda rohkem II kooliastme õpilasi, siis võiks öelda, et vanemad õpilased olid noorematest altimad avalikustama oma isiklikke andmeid.

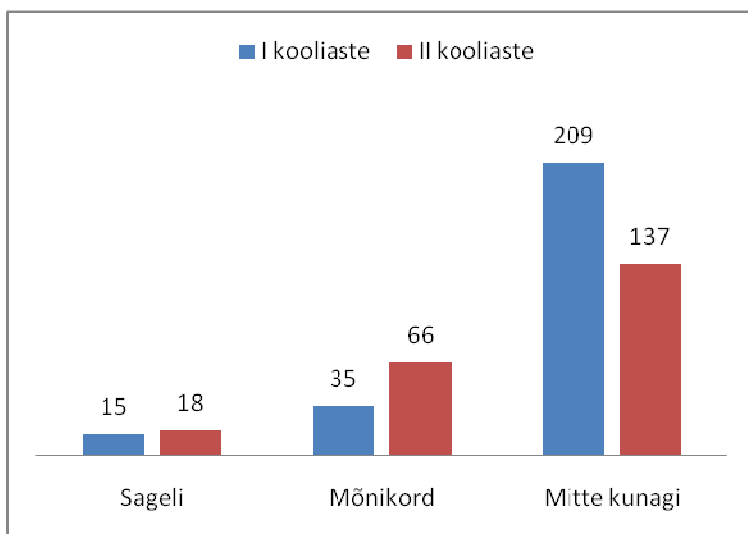
Esimese kuni kuuenda klassi õpilased avalikustasid internetisuhtluses oma isiklikke andmeid sõpradele ja tuttavatele (toodi välja 106 korral) ning Facebook'i ja Rate'i veebituttavatele (26 korral). Seejuures II kooliastme õpilaste hulgas oli ka neid, kes ütlesid, et olid oma isiklikke andmeid avaldanud suvalistele inimestele.

Joonis 7: Andmed, mida avaldatakse internetisuhtluses

Suurem osa I ja II kooliastme lastest (72%) ei olnud mitte kunagi kohtunud oma veebituttavaga, 21% oli mõnikord kokku saanud ja 7% oli sageli oma veebituttavaga kokku saanud. Veebituttavaga kokkusaamine sõltus kooliastmest (hii-ruut test, $p < 0,01$). Jooniselt 8 nähtub, et nooremad õpilased ei olnud sama aldis kohtuma oma veebituttavaga kui vanemad õpilased, vastavalt 81% ehk 209 esimese kuni kolmanda klassi last ning 62% ehk 137 neljanda kuni kuuenda klassi last ei olnud mitte kunagi kohtunud oma veebituttavaga. Seevastu 30% ehk 66 vanemakooliastme ja 14% ehk 35 noorema kooliastme last olid mõnikord kohtunud veebituttavaga. Jällegi jääb nende õpilaste osakaal, kes sageli olid kohtunud veebituttavaga, alla 5%, vastavalt 3% I kooliastmes ja 4% II kooliastmes.

Peamine põhjus, miks õpilased ei ole kohtunud oma uue veebituttavaga on see, et nad ei ole ise tahtnud või neil ei olegi sellised tuttavaid. Peamiseks takistajaks olid õpilased ise või mõni perekonna liige.

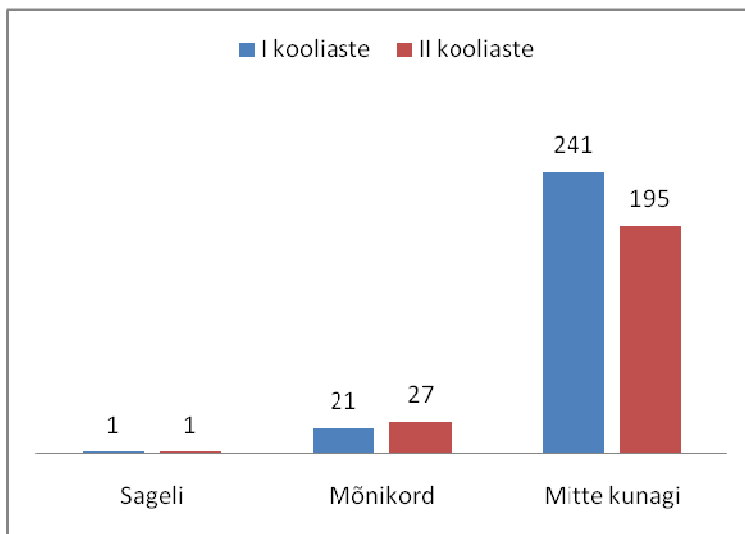

Joonis 8: Veebituttavaga kohtumine päriselus kooliastmete kaupa

Miks oled kohtunud veebituttavaga päriselus?

I kooliastme õpilaste puhul oli põhjusena välja toodud see, et uus veebituttav on tegelikult sõber või koolikaaslane ja oldi tänaval juhuslikult kokku satunud. Seevastu II kooliastme õpilased olid oma uue veebituttavaga kokku saanud uudishimust, et näha missugune ta päriselus välja näeb. Toodi välja ka, et põhjuseks oli olnud see, et uus veebituttav oli meeldima hakanud.

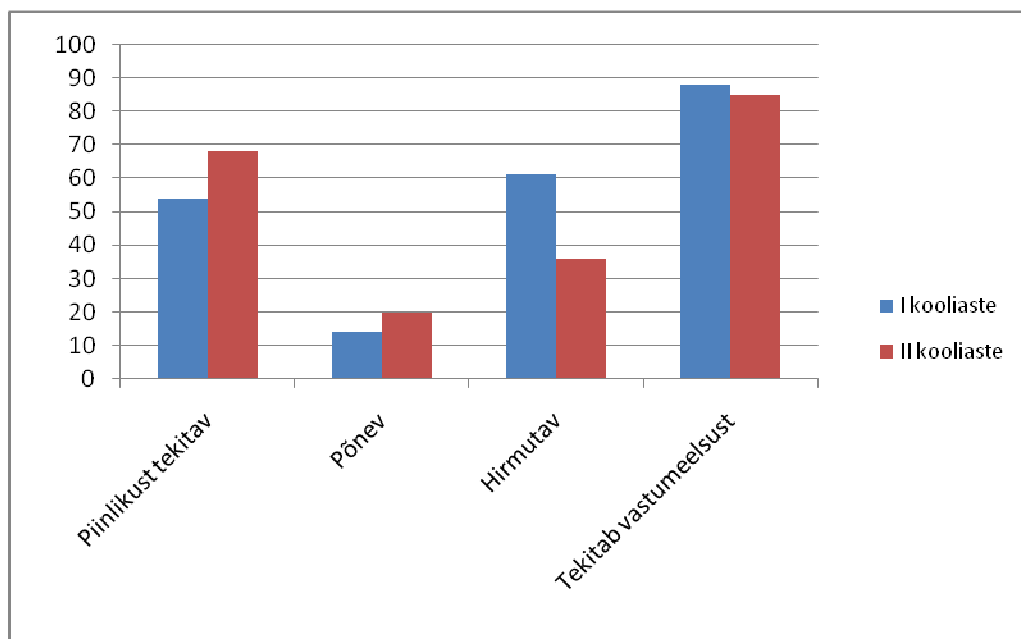
Valdav enamus (90%) esimese kuni kuuenda klassi lastest ei ole internetis olles mitte kunagi külastanud pornograafilise sisuga lehekülgi, 10% oli mõnikord ja mõni üksik oli sageli külastanud pornograafilise sisuga lehekülgi.

Joonis 9: Pornograafilise sisuga lehekülgede külastamine kooliastmete kaupa

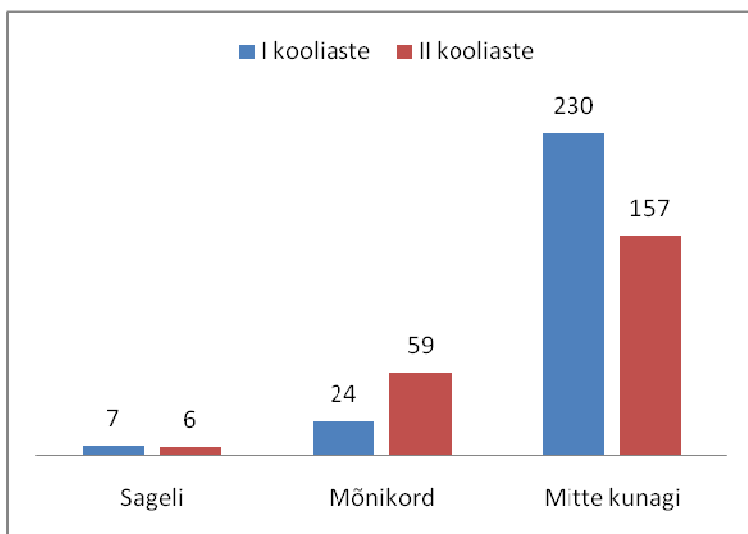
Selgus, et pornograafilise sisuga lehekülgede vaatamise jaotus oli mõlemas kooliastmes enam-vähem ühesugune: 92% (241 õpilast) esimese kooliastme lastest ja 87% (195 õpilast) teise kooliastme lastest ei olnud mitte kunagi ning 8% (21 õpilast) esimese kooliastme lastest ja 12% (27 õpilast) teise kooliastme lastest oli mõnikord sattunud pornograafilistele lehekülgedele. Mõlema kooliastme puhul üks õpilane külastas internetis sageli pornograafilise sisuga lehekülgi.

Küsimusele missuguseid tundeid tekitab sinus pornograafiliste lehekülgede vaatamine vastas 426 õpilast 496-st ning vastavalt I kooliastmest 217 õpilast (80%) ja II kooliastmest 209 õpilast (93%). Enam levinud arvamuse kohaselt tekitab pornograafiliste lehekülgede vaatamine vastumeelsust (41% kõigist õpilastest) ja see oli piinlikust tekitav (28% õpilastest). Vähem ollakse arvamusel, et vaatamine oli hirmutav (23% õpilastest) või põnev (8% õpilastest).

Joonis 10: Reaktsioon pornograafilistele lehekülgedele kooliastmete kaupa

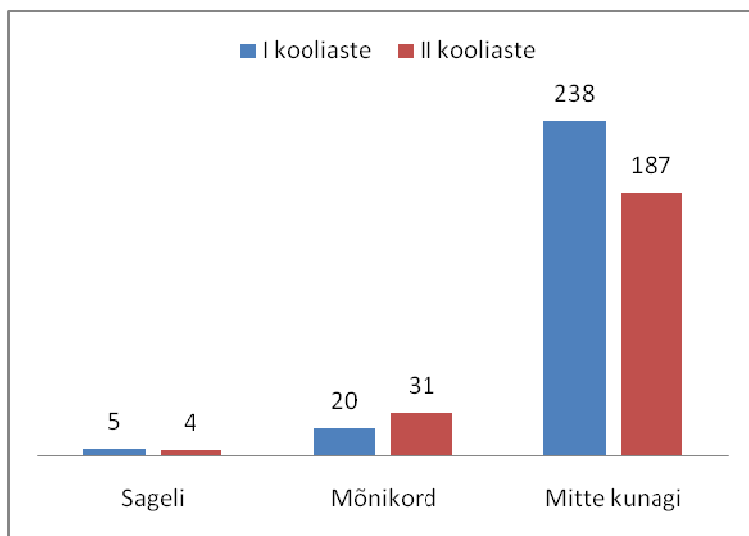
Reaktsioon pornograafilistele lehekülgedele on kooliastmeti erinev (hii-ruut test, $p < 0,05$). Kui võrrelda kooliastmeid omavahel, siis I kooliastmes leidis rohkem õpilasi, kellele tundus pornograafilise sisuga lehtede vaatamine hirmutav II kooliastmes aga leidis rohkem selliseid õpilasi, kes arvavasid, et pornograafilise sisuga lehtede vaatamine oli piinlikust tekitav .

Joonis 11: Soovimatu seksuaalse sisuga kommentaaride kokkupuutumine kooliastmete kaupa

Internetis soovimatu seksuaalse sisuga kommentaaride saamine sõltus kooliastmest (hii-ruut test $p < 0,01$). Jooniselt 11 ilmneb, et noorematest valdav enamus (88% ehk 230 õpilast) ei olnud mitte kunagi ebameeldivate kommentaaridega kokku puutunud. Samas vanemate hulgas ei olnud nende õpilaste osakaal niivõrd suur, jäädes 71% (157 õpilast) juurde. Mõnikord oli seksuaalse sisuga kommentaare saanud 9% (24 õpilast) noorematest ja 27% (59 õpilast) vanematest koolilastest. Võrdselt 3% nii I kui ka II kooliastme õpilastest puutuvad sageli kokku soovimatute kommentaaridega.

Suuremat osa (88%) esimese kuni kuuenda klassi õpilastest ei olnud internetis mitte kunagi kiusatud või ahistatud, 11% on kokku puutunud kiusamisega mõnikord ning 2% ahistatakse sageli.

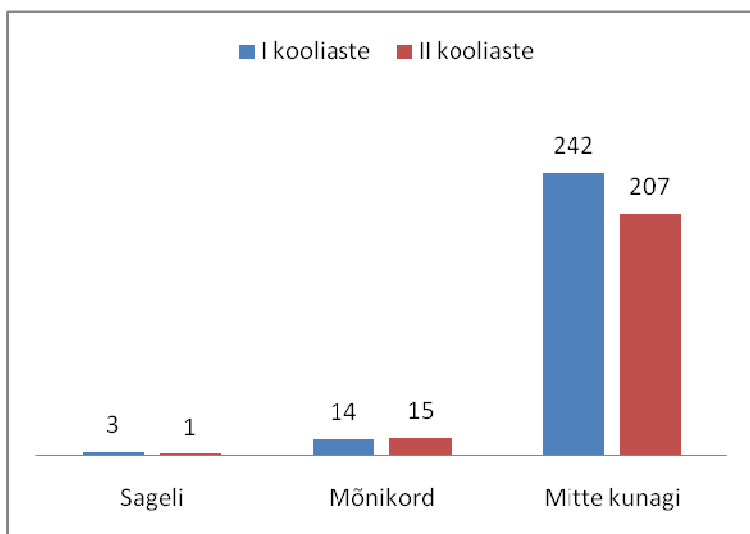

Joonis 12: Kiusamine või ahistamine internetis kooliastmete kaupa

Kiusatavaks langemine ei sõltunud kooliastmest. Jooniselt 12 on näha, et mõlema kooliastme puhul enamik lastest ei olnud mitte kunagi internetis ahistamisega kokku puutunud, vastavalt 90% (238 õpilast) I ja 84% (187 õpilast) II kooliastme laste puhul. Väikest osa kiusati mõnikord, vastavalt 8% (20 õpilast) I ja 14% (31 õpilast) II kooliastme laste puhul. Mõlemas kooliastmes jäi nende laste osakaal, keda ahistati sageli, 2% juurde.

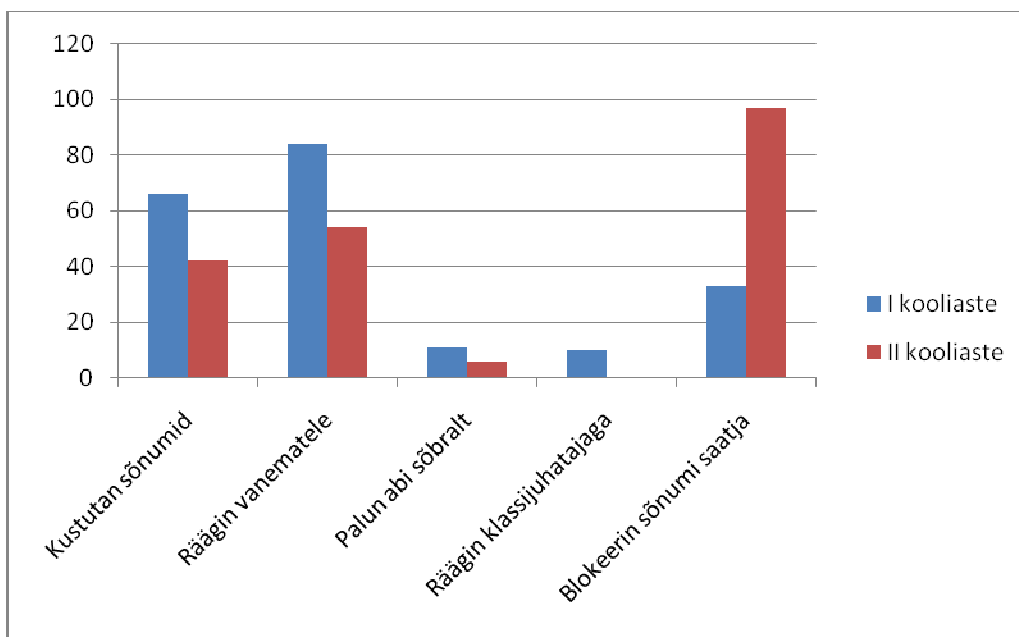
Valdav enamus (93%) I ja II kooliastme õpilastest ei olnud internetis mitte kunagi teisi kiusanud või ahistanud, 6% oli mõnikord kedagi kiusanud ning mõni üksik ahistas internetis sageli kedagi.

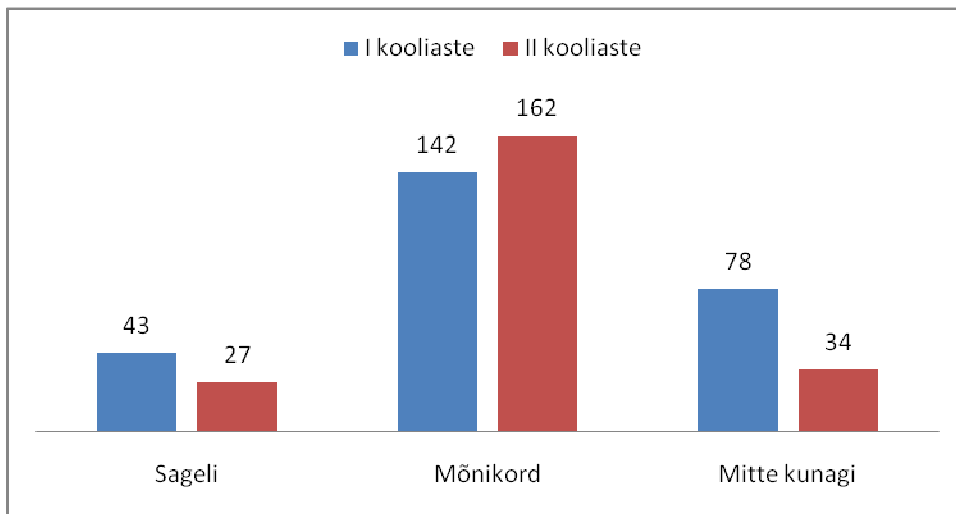
Joonis 13: Teise kiusamine või ahistamine internetis kooliastmete kaupa

Kui vaadata reaktsioone, mis tekib ahistamisest on näha, et I ja II kooliastme käitumises on põhimõtteline ja oluline erinevus (hii-ruut test, $p < 0,01$).

Joonis 14: Reaktsioon ahistamisele kooliastmete kaupa.

Joonis 16: Informatsiooni usaldamine kooliastmete kaupa.

Kuigi I kooliastme hulgas oli „mitte kunagi“ vastanuid rohkem (I kooliaste 30% ja II kooliaste 15%), siis sama oli näha ka „sageli“ vastanute hulgas, kus I kooliastmes oli 43 õpilast (16%) ja II kooliastmest 27 õpilast (12%). „Mõnikord“ vastanute hulgas oli jällegi rohkem II kooliastme õpilasi (protsentides I kooliaste 54% ja II kooliaste 73%). Seda võib vaadelda suuremate õpilaste tarkusena mitte võtta absoluutseid (Jah/ Ei) seisukohti vaid pigem jääda „mõnikord“ juurde ehk siis sõltuvalt leheküljest ja infost. Seega see, kas õpilane usaldab internetist saadavat infot, oleneb kooliastmest (hii-ruut test, $p < 0,01$).

Üldiselt olid õpilased hästi informeeritud ning teadsid erinevaid ohte viiruste näol, mida tõendab see, et 95% kõigist antud küsimusele vastanud õpilastest arvas, et internetist võib saada ohtlikke viiruseid.

Võrreldes ohtlike viiruste teadlikust I ja II kooliastme õpilaste arvates, selgus, et I ja II kooliastme vahel oli oluline erinevus (hii-ruut test, $p < 0,05$). Jooniselt 17 ja jooniselt 18 on näha, et 93% noorematest lastest olid arvamisel, et internetist võib saada ohtlike viirusi, samas kui vanemate laste hulgas oli sama protsent 98.

Mis on seoses internetiga kõige halvem?

Õpilaste vastused küsimusele „Mis on internetiga seoses kõige halvem?“ jagati viide gruppi: tehnoloogilised ohud (viirused, turvalisus), sotsiaalsed ohud (kiusamine/

ahistamine, perverdid jne), tehnoloogilised ja sotsiaalsed ohud, pole midagi halba, muu (silmadele kahjulik, internet kaob ära, aeglane arvuti jne). Saadud grupeeringu tulemus on esitatud tabelis 5.

Tabel 5: Kõige halvem seoses internetiga kooliastmete kaupa

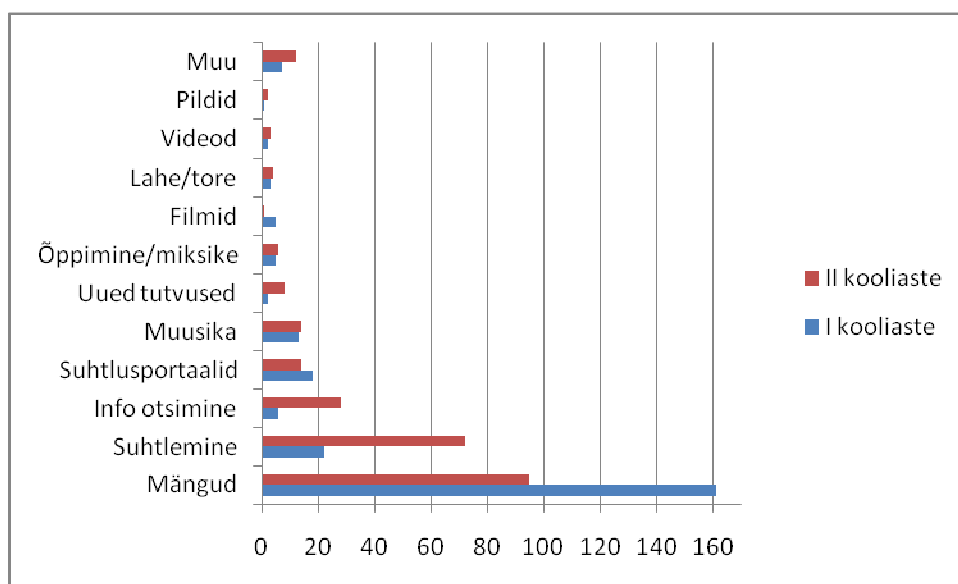
Mis on kõige halvem?	Tehno- loogilised ohud	Sotsiaalsed ohud	Tehno- loogilised ja sotsiaalsed ohud	Pole halba	Muu
I kooliaste	48	25	1	7	18
	49%	25%	1%	7%	18%
II kooliaste	64	47	8	7	24
	43%	31%	5%	5%	16%

Antud juhul tuleb tähelepanu pöörata sellele, et ainult ligikaudu pooled õpilastest vastasid sellele avatud küsimusele (249 õpilast 496-st). Seejuures I kooliastmes oli vastanud 37% kõigist 1. kuni 3. klassi poistest-tüdrukutest (99 õpilast 271-st) ja II kooliastmes 67% kõigist 4. kuni 6. klassi poistest-tüdrukutest (150 õpilast 225-st).

Huvitav on aga see, et I kooliastme lapsed oskasid ise välja tuua, kas tehnoloogilisi ohte (18% kõigist I kooliastme õpilastest) või vähematel kordadel sotsiaalsed ohte (9% kõigist I kooliastme õpilastest). II kooliastme lapsed aga lisaks sellele, et nad teavad rohkem nii tehnoloogilistest kui ka sotsiaalsetest ohtudest (vastavalt 28% ja 21% kõigist II kooliastme õpilastest), oli nende hulgas ka rohkem neid, kes teadvustavad endale üldpilti ehk tõid välja nii sotsiaalsed kui ka tehnoloogilised ohud.

Mis on seoses internetiga kõige toredam?

Tegemist oli avatud küsimusega, millele vastas kokku 425 õpilast. Sealhulgas esimeses kuni kolmandas klassis vastas küsimustele 218 õpilast 271-st ja neljandas kuni kuuendas klassis 207 õpilast. Õpilaste vastused grupeeriti ja saadud tulemused on esitatud joonisel 19

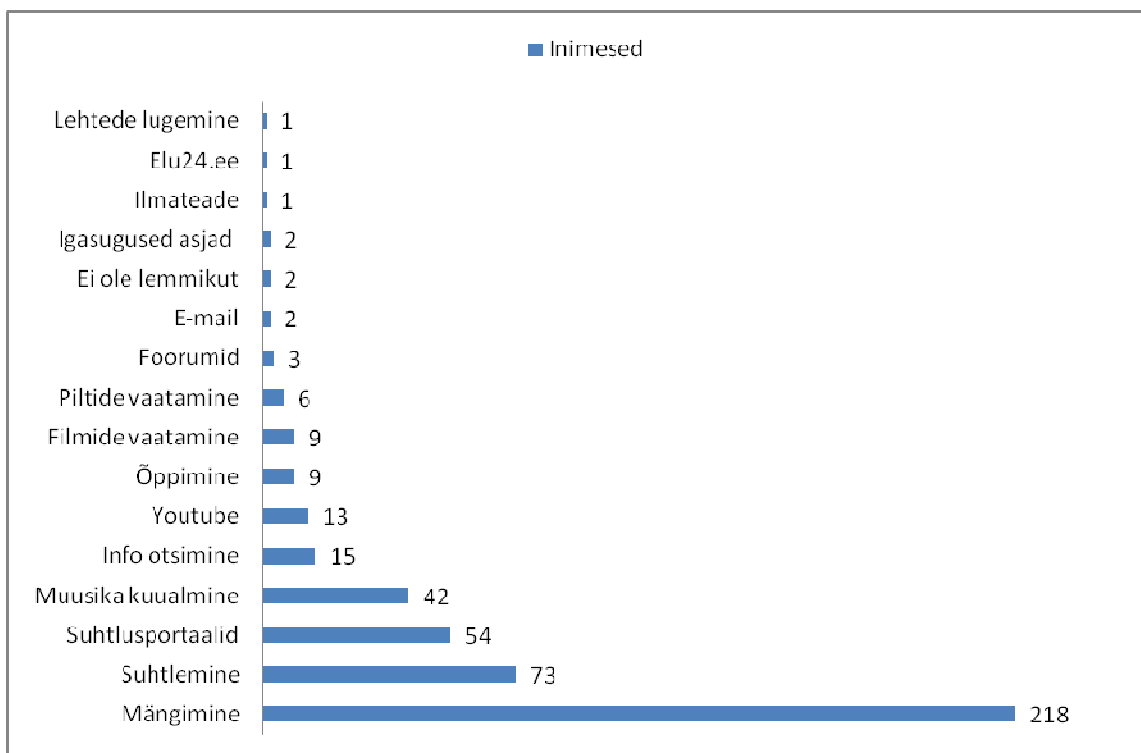

Joonis 17: Kõige toredam internetis kooliastmete kaupa

Jooniselt 19 on näha, et I ja II kooliastme õpilased peavad interneti puhul kõige toredamaks seda, et saab mängida mängu (I kooliastmes 161, II kooliastmes 95) ja suhelda sõpradega (I kooliastmes 22, II kooliastmes 72). Nooremad õpilased aga tähtsustasid rohkem mängimist, vanemad õpilased suhtlemist. Sagedamini nimetati ära ka info otsimine (I kooliastmes 6, II kooliastmes 28), suhtlusportaalide kasutamine (I kooliastmes 18, II kooliastmes 14) ning muusika kuulamine (I kooliastmes 13, II kooliastmes 14).

Milline on Sinu lemmiktegevus internetis?

Küsimusele vastas 351 õpilast 496-st, mis oli 71% kõigist küsitluse kaasatud poistest ja tüdrukutest. Vastanute lemmiktegevused pingerida on toodud joonisel 23.

Joonis 18: I ja II kooliastme õpilaste lemmiktegevused internetis

Jooniselt 20 ilmneb, et neli kõige populaarsemat tegevust internetis esimese kuni kuuenda klassi õpilaste seas oli mängude mängimine, suhtlemine sõpradega (sealhulgas ka MSN-is suhtlemine), suhtlusportaalide nagu rate.ee ja facebook.com kasutamine ning muusika kuulamine.

Tüdrukud otsivad rohkem informatsiooni õppimise eesmärkidel, poisid aga meelelahutuse eesmärgil.

Kontrollimaks antud hüpoteesi paika pidavust, esitan sagedustabeli soo ja informatsiooni otsimise eesmärkide jaoks:

Tabel 6: Poiste ja tüdrukute info otsimise eesmärgid

	Infot õppe-materjalide kohta	Uusi põnevaid mängu	Uusi tutvusi	Midagi muud
Poisid	34%	57%	5%	4%
Tüdrukud	51%	40%	7%	2%

Selgub, et soo lõikes erineb see, mis eesmärgil I ja II kooliastme õpilased infot otsivad (hii-ruut test, $p < 0,01$). Tabelist 6 on näha, et üle poolte poistest (57%) otsivad internetist infot sooviga leida uusi põnevaid mängu. Tüdrukud aga otsivad kõige enam teavet õppematerjalide kohta, mille tõi välja 51% küsimusele vastanud tüdrukutest.

2.3 Arutelu

Antud töös selgus, et valdavalt on kodus 1 või 2 arvutit, oli ka kodusid kus oli 4 ja isegi 5 arvutit, esines ka kodusid kus ei olnud ühtegi arvutit. Valdav osa lastest jagas arvutit koos pereliikmetega. Oma arvutikasutusoskusi hinnati üldiselt heaks. Põhilised tegevused arvuti ja internetiga seoses lastel ja noortel on MSN, sõpradega suhtlemine, muusika kuulamine, videote vaatamine, rate.ee-ga seonduvad tegevused. Ankeetidest ilmnes, et üheks suurimaks tegevuseks internetis on mängimine ja seda enam I kooliastme õpilaste seas.

Käesoleva magistr töö empiirilises osas uuriti I ja II kooliastmete õpilaste

- ▲ interneti teadlikkust
- ▲ kui palju ja kus internetti kasutatakse
- ▲ uuriti interneti kasutamise kaasnevaid ohtusid.

Kõige enam leidis vastanuid, kes arvasid, et seoses internetiga halba ei olegi. Õpilased nimetasid negatiivsena pigem arvuti ja internetiga seotud tehnilisi probleeme näiteks et arvuti on aeglane. Lapsed ja noored teavad üldjuhul ohtudest, on kuulnud, et internetis võivad olla halbade kavatsustega inimesed jne, aga nad tunnevad, et neid need ohud ei puuduta.

Sarnased tulemused on toodud välja ka Eurobaromeetri kvalitatiivuuringus (küsitletud 9–10- ja 12–14-aastaseid lapsi kõigis 27 ELi liikmesriigis ning lisaks Norras ja Islandil)-lapsed on üldiselt teadlikud internetiga seotud ohtudest, nagu turvalisus, viirused, ligipääs soovimatule infosisule, identiteedivargus ja võimalikud ohtlikud kontaktid võõrastega. Mõned lapsed siiski tunnistasid, et nad on võtnud riske, ja mõned rääkisid, et neid on kiusatud ja neil on olnud kontakte võõrastega. Kuigi noored teavad uue meediaga seotud ohtudest ja ettevaatusabinõudest, püüaksid paljud neist lahendada probleeme ise või sõprade abiga (Eurobaromeeter, 2007).

Nii pan-Euroopa kui rahvuslikud uuringud viitavad, et lapsed puutuvad kokku piisaval hulgal interneti ohtudega. Ohusagedus on võrdse tasemega kõigis maades, kõige tavalisem on pornograafia, siis vägivaldne sisu, kiusamine ja siis kohtumised. Lapsed on suhteliselt optimistlikud tagajärgede suhtes, pornograafiat ja vägivaldset sisu tüüpiliselt ignoreeritakse, kiusavad sõnumid kustutatakse ja näost näkku kohtumised interneti kontaktidega tavaliselt annavad tulemuseks 'hea aja veetmise'. See viitab sellele, et ohutussõnumid – nii passiivsed (ignoreerimine, kustutamine jne) kui aktiivsed (kellelegi ütlemine, sõbra kaasa võtmine kohtumisele) on efektiivselt jõudnud paljude lasteni (Hasebrink, et al., 2007).

Eestis tehtud uuringu Lapsed ja internet 6-14 aastaste laste tulemustest selgus, et teadlikkus interneti ohtudest on kõrgem II kooliastme õpilaste seas, mõlemad kooliastme lapsed tõid välja, et internetist võib saada ohtlikke viiruseid ning II kooliastme õpilased olid rohkem teadlikumad, et endast ja oma perest ei tohi võõrastele isiklike andmeid jagada. I kooliastme lapsed leidsid, et kui oled internetis tuttavaks saanud uue inimesega, siis võid teda usaldada ning kõigest talle rääkida, võid öelda oma nime, kodust aadressi Sarnaseid tulemusi on leitud ka käesolevas töös, pornograafilist ja vägivaldset sisu ignoreeriti, kiusavad sõnumid blokeeritakse, kohtumisele uue veebituttavaga minnakse küll uudishimust, kuid kaasa võetakse sõber.

Võrreldes eelnevat uuringut ning antud magistritööd võib leida sarnaseid jooni kahe töö vahel, teatakse rohkem tehnoloogilisi ohte kui sotsiaalseid ning kooliastmete võrdlemisel on II kooliastme lapsed teadlikumad internetis leiduvatest ohtudest kui I kooliastme lapsed.

Teine hüpotees: Tüdrukud otsivad rohkem informatsiooni õppimise eesmärkidel, poisid aga meelelahutuse eesmärgil leidis kinnitust. Käesolevas magistritöös selgus, et soo lõikes erineb see, mis eesmärgil I ja II kooliastme õpilased infot otsivad, üle poolte poistest otsivad internetist infot sooviga leida uusi põnevaid mängu. Tüdrukud aga otsivad kõige enam teavet õppematerjalide kohta, mille tõi välja üle poolte küsimusele vastanud tüdrukutest.

Võrreldes saadud tulemusi Eurobaromeetri (2007) uuringu tulemusega, mis hõlmas lapsi vanuses 9-14 ilmnes samuti, et poisid mängivad interneti mängu, eriti just nooremad

lapsed, tüdrukud aga otsivad teavet teemade kohta, mis neile pakuvad huvi. Vähem otsitakse teavet koolitööga seonduvalt. Samast uuringust selgus veel, et tüdrukud e-mailivad rohkem kui poisid. Allalaadimine (muusika, filmid, videod, mängud jne) on rohkem levinud poiste kui tüdrukute hulgas (Eurobarometer,2007).

Sarnaseid tulemusi on leidnud oma lõputöös ka Serv (2009), kus selgus, et pea kõikide tegevuste juures on poiste osakaal suurem. Vaid kooli jaoks otsimises, suhtlemises ja surfamises on tüdrukud aktiivsemad. Eriti suureks muutub poiste ja tüdrukute vaheline erinevus huvitavate asjade otsimises, internetis mängimises, muusika kuulamises, filmide või videote vaatamises, mängude, helinate jms allalaadimises. Viimaste tegevuste juures on poiste osatähtsus suurem, kui tüdrukute seas.

KIM Studio uuring, (2010) mis viidi läbi 9-14 aastaste laste seas Saksamaal leidis, et poisid ja tüdrukud huvituvad erinevatest tegevustest internetis. tüdrukud kasutavad internetti intensiivsemalt kooli jaoks, nad külastavad jututuba sagedamini kui poisid ja nad kasutavad rohkem kui poisid lehekülgi, mis on mõeldud spetsiaalselt lastele. Poisid, kuulavad rohkem muusikat ning saavad enam kui tüdrukud pakkumisi, mis ei ole suunatud otseselt lastele.

3. Töö piirangud

Üheks suurimaks piiranguks antud töös oli koolide väheldane huvi aitamaks kaasa käesoleva magistr töö valmimisele. Palve edastas 64 koolile, millest nõustus osalema 10 kooli. Põhiliseks keeldumise motiiviks oli, et ei näe mingit vajadust uuringus osalemiseks. Kõige suuremat abi ja meeldivamat suhtumist kogesin väiksemate maakoolide juhtkondade poolt, kus oldi suurima hea meelega valmis aitama. Põhjuseks võis olla ka see, et ilmselt ei kaasat uuringutesse väiksemaid maakooli.

Õpilastest lähtuvalt kogesin mõningate ankeetide töötlemisel negatiivset reaktsiooni küsimuste vastamisel. Täheleandis, et kuigi ma palusin vastata õpilastel küsimustele ausalt, siis minu isiklik seisukoht on, et mitte kõik lapsed ei olnud lähtunud antud palvest. Mulle tundus, et mõne küsimuse puhul oli vastustega liialdatud. Soovituseks endale edaspidiseks- küsimused peaksid olema täpsemad ning üheselt mõistetavad.

Ankeete saatsin laiali koolidele ligi 600, millest laekus 496. Ankeetide läbi vaatamisel selgus, et I kooliastme lastele oli ankeedid antud kaasa koju täitmiseks, väidan seda seetõttu, et vastatud oli nendele ankeetidele lastevanemate poolt, kui lähtuda käekirjast. Positiivsena saan välja tuua ainult ühe õpilase heatahtliku soovitus, soovides edu kooli lõpetamisel ning töö kirjutamisel.

4. Tänuõnad

Suur tänu uurimustöö juhendajale Piret Luigele, tänu kelle abile oli võimalik antud töö valmimine.

5. Kasutatud kirjandus

- Coleman, J., & Hagell, A. (Eds.). (2007). *Adolescence, risk and resilience: Against the odds*. Chichester, West Sussex: John Wiley & Sons. Eurobarometer (2007) Are Europe's children too confident in tackling online risks?
<http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/1227&type=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en> Vaadatud 01.03.2009
- Eurobarometer (2007) Safer Internet for children
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/quali/ql_safer_internet_summary.pdf.
 Vaadatud 14.05.2011
- Fleming, M., Rickwood, D. (2004). Teens in cyberspace: Do they encounter friend or foe? *Youth Studies Australia*, 23(3), 46-52
- Genuis, S. J., Genuis, S. K. (2005). Implications of cyberspace communication. *Southern Medical Journal*, 98(4), 451-455
- Haddon, L (2008) The EU Kids Online Project London School of Economics, London Paper for the conference '10th Forum for Social Trends: Youth and Social Exclusion', Madrid, 12th-14th March,
- Hasebrink, U., Livingstone, S., and Haddon, L., with others (2007) Comparing Children's Online Activities and Risks across Europe: *A Preliminary Report Comparing Findings for Poland, Portugal and UK. EU Kids Online Deliverable D3.1*. London: LSE. Available at www.eukidsonline.net.
- Hasebrink, U. , Livingstone, S. , Haddon, L. and Ólafsson, K. (2009) *Comparing children's online opportunities and risks across Europe: Crossnational comparisons for EU Kids Online I*. London: EU Kids Online (Deliverable D3.2).
- Ibrus, K. (2006) Lapse suurim oht internetist on kohtumine veebituttavatega
<http://arileht.ee/?uudised=361037> (10.12.2008)
- Jänese, K (2008) Helesinise ekraani taga varitseb lapsi oht Tartu Postimees
- Kalmus, V. (2008). Riskialtid tiigrikutsud: eesti lapsed kui (uue) meedia kasutajad. Ots, L. (toim.). *Uued ajad – uued lapsed*. Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus, 35-62.
- Kalmus V. , Karu, K. , Komp, L. Runnel, P. , Pruulmann- Vengerfeldt , P. , Siibak, A., Ugur, K., (2011). Riskid ja turvalisus internetis: Euroopa laste vaatenurk

- KIM-Studie (2010): Kinder und Medien, Computer und Internet. 2010.
<http://www.mpfs.de/fileadmin/KIM-pdf10/KIM2010.pdf> Vaadatud 01.05.2011
- Livingstone, S., & Helsper, E. J. (2007). Taking risks when communication on the Internet: the role of offline social-psychological factors in young people's vulnerability to online risks. *Information, Communication & Society*, 10(5), 619-644.
- Livingstone, S. and Helsper, E.J. (in press) (2009) Balancing opportunities and risks in teenagers' use of the internet: The role of online skills and family context. *New Media & Society*.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2010). Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full Findings. LSE, London: EU Kids Online.
- Lobe, B., Livingstone, S., and Haddon, L., with others (2007) Researching Children's Experiences Online across Countries: Issues and Problems in Methodology. EU Kids Online Deliverable D4.1. London: LSE. Available at www.eukidsonline.net.
- Luik, P (2001) Arvutitega seonduvad kõlbelised probleemid *Kasvatus ja aated* MEDIAPPRO Eesti. (2006). Ülevaade Eesti koolinoorte meediakasutusest. www.bapp.ee/_repository/File/CDle Vaadatud 24.04.2011
- Meinert, S (2008). Eesti lapsed ei ole internetiohtudest teadlikud
<http://www.kalev.ee/est/?news=923218> Vaadatud 19.11.2008
- Metsoja, A. (2006). Survey results of Estonia. Unpublished MEDIAPPRO Country Report. Tartu: University of Tartu.
- Millwood Hargrave, A., & Livingstone, S. (2006). Harm and Offence in Media Content: A review of the evidence. Bristol: Intellect.
- Peremeedia, Lastekaitse Liit (2009). *Arvuti ja internet*
- Valkenburg, P. M., & Schouten, A. P. (2006). Characteristics and Motives of Adolescents Talking with Strangers on the Internet. *CyberPsychology & Behavior*, 9(5), 526-530.
- Staksrud, E. (2006) Saft 2006 Survey findings. Fredrikstad, Norwegian Media Authority
- Serv, K (2009) Osula Põhikooli 1-6 klassi õpilaste interneti kasutamisest Lõputöö
- Siibak, A (2008) Päris-mina kui avalik saladus
<http://www.epl.ee/artikkel/448648> Vaadatud 01.05.2011

- Simpson, B. (2005). Identity manipulation in cyberspace as a leisure option: play and the exploration of self. *Information and Communications Technology Law*, 14(2)
- Subrahmanyam, K., Greenfield, P. M., Tynes, B. (2004). Constructing sexuality and identity in an online teen chat room. *Applied Developmental Psychology*, 25, 651-666
- Turu Uuringute AS (2006) Lapsed ja internet
- Vare, J (2007) Veebivend võtab käsile koolilaste turvalisuse internetis
<http://www.microsoft.com/eeesti/press/2007/1022.msp> Vaadatud 21.04.2011
- Wallace, P. (2002). *Interneti psühholoogia*. Tallinn: Valgus.
- Wolak, J., Mitchell, K. J., & Finkelhor, D. (2006). Online victimization of youth: Five years on. University of New Hampshire: National Center for Missing & Exploited Children.

Lisa 1

Kasutatud ankeet

Hea õpilane!

Mina olen Annely Sõster ja õpin Tartu Ülikooli haridusteaduskonnas 5. kursusel. Magistritöös uurin laste interneti kasutamist I ja II kooliastme õpilaste seas. Olen väga tänulik, kui Sa osutad mulle minu magistritöö koostamisel abi. Selleks vasta palun järgmistele küsimustele. Palun Sul vastata ausalt, sest ei ole olemas õigeid ja valesid vastuseid ning luban, et vastuseid näen ainult mina.

1.Mitu arvutit on sul kodus?

2.Kellega sa jagad arvutit?

1.Vanematega

2.Õega

3.Vennaga

4.Terve perega

5. Mul on isiklik arvuti

3. Milliseks hindad oma arvutikasutusoskusi?

1.Väga hea

2.Hea

3.Keskmine

4.Vähene

5.Ei oska peaaegu üldse

4. Kus asub sinu kodus arvuti, mida kõige enam kasutad?

1. Sinu toas

2. Elutoas

3. Koridoris

4. Vanemate toas

5. Mujal _____

5. Kus sa kasutad internetti? Märki kõik Sinu puhul sobivad variandid

1.Kodus

2.Koolis

3.Sõprade juures

4.Avalikus interneti punktis

5.Mujal. Nimeta kus _____

6. Kas sul on kodus interneti püsiühendus?

1.Jah

2.Ei

7. Mitu tundi sa veedad päevas arvutis. Kirjuta keskmine tundide arv.

_____

8. Mitu tundi sa veedad päevas internetis. Kirjuta keskmine tundide arv

_____

9. Millisteks tegevusteks kasutad sa internetti? Märki kõik sobilikud variandid

1.Suhtlemiseks MSN-s

2.Muusika kuulamiseks

3.Filmide vaatamiseks

4.E-mailide saatmiseks ja lugemiseks

5.Suhtlusportaalides (rate.ee, facebook.com) osalemiseks

6.Mängimiseks

7. Info otsimiseks

8.Midagi muud. Nimeta see _____

10. Kui sa otsid infot internetis, siis mida sa otsid kõige enam? Vali variantide seast üks.

1. Infot õppematerjalide kohta

2. Uusi põnevaid mängu

3. Uusi tutvusi

4. Midagi muud. Kirjuta see

---

11. Kas sa oled internetis suheldes muutnud oma tegelikku vanust, sugu, esinenud kellegi teisena?

1. Sageli

2. Mõnikord

3. Mitte kunagi

12. Kas sa oled avaldanud internetisuhtluses oma isiklike andmeid (telefoni number, nimi, kodune aadress.

1. Sageli

2. Mõnikord

3. Mitte kunagi

13. Kui sa oled avaldanud oma andmeid, kirjuta palun milliseid andmeid sa oled avaldanud ja kellele?

---

14. Kas sa oled kohtunud uue veebituttavaga ka päris elus?

1. Sageli

2.Mõnikord

3.Mitte kunagi

15. Kui Sa pole kohtunud, siis milline on olnud see põhjus, miks sa ei ole oma veebituttavaga päris elus kohtunud, kas sind on keegi takistanud siis kes ja miks?

---

16. Kui sa oled kohtunud oma veebituttavaga päris elus, siis milline on olnud see põhjus miks sa oled temaga kohtunud?

---

17. Kas sa oled külastanud internetis olles pornograafilise sisuga lehekülgi?

1.Sageli

2.Mõnikord

3.Mitte kunagi

18. Kas pornograafilise sisuga lehtede vaatamine on

1.Piinlikkust tekitav

2.Põnev

3.Hirmutav

4.Tekitab sinus vastumeelsust

19. Oled sa internetis olles saanud soovimatu seksuaalse sisuga kommentaare?

1. Sageli
2. Mõnikord
3. Mitte kunagi

20. Kas sind on kiusatud või ahistatud internetis ?

1. Sageli
2. Mõnikord
3. Mitte kunagi

21. Oled sa ise kedagi kiusanud või ahistanud internetis?

1. Sageli
2. Mõnikord
3. Mitte kunagi

22. Mida sa oled teinud, kui sind on kiusatud või ahistatud internetis?

1. Kustutan saadud sõnumid
2. Räägin vanematele
3. Palun abi sõbralt
4. Räägin klassijuhatajaga.
5. Blokeerin sõnumi saatja.

23. Kas sa räägid kodus oma vanematega sellest, mida sa internetis teed?

1. Sageli
2. Mõnikord
3. Mitte kunagi

24. Kas sa usaldad internetist saadavat infot?

1. Sageli
2. Mõnikord

3.Mitte kunagi

25. Kas internetist võib saada ohtlikke arvutiviiruseid?

1.Jah

2.Ei

26. Mis on seoses internetiga kõige toredam ja mis kõige halvem?

---

27. Milline on Sinu lemmiktegevus internetis?

1.Sa oled poiss _____, tüdruk _____

2.Sa oled _____ aastane

3.Sa õpid _____ klassis